

Zvezek 1.

SLOVAN

Mesečnik za književnost,

umetnost in prosveto

VSEBINA:

J. R.: Mlada slovenska lirika	1
Al. Gradnik: V kavarni	3
Oton Zupančič: Vihar	4
Ksaver Meško: Romanca o beli cesti	6
A. Aškerc: Tamara in Kaspij	10
Fran Novič: Hic Rhodus!	11
M. P. Nataša: Čardaš	16
Zofka Kvedrova: Vsakdanja tragedija	17
Jos. Jeranov: Žrtve zlata	20
—t—čič: Moderna črtica pri nas	24

Listek. 26

Književnost: Dr. Tavčarjeve novele v češkem prevodu.
— Koledar družbe sv. Mohorja za l. 1903. — Veliki trgovec.
— Zimski večeri. — Stara Kranjska. — „La Vedette.“

Gledališče in glasba: Slovenska drama. — Slovenska
opera. — Malomeščani. — Opojnost. — „Monna Vanna“.
— Truplo.

Umetnost: Prešern. — Vilharjev spomenik. — Nik. Aleš.

Tehnika: Jan Szczepanik. — Marconi in Korn. — John
Meigs Ewen v Chicago. — Camille Flammarion.

Raznoterosti: Jan Hus — vseučiliški rektor. — Jan Lier.
— „Dilo.“ — „Dramatická Matice.“ — „Hadži Murat.“ —
Grofica Praskovija Sergejevna Uvarova. — Nemški pesnik
o bodočnosti Slovanov. — Heinjeva bolezen in smrt.

Naše slike. Ivana Kobilčeva: „Na vrtu“. — H. Vosberg:
„Zapuščena“. — Hans Makart: „Rafael“, „Albrecht Dürer“
in „Julija Kapuleti“. — K. Crnčič: „V nedeljo jutro“.
Bela Cikoš: „Antonij nad Cezarjevim truplom“. — Ro-
bert Auer: „Svečan dan“. — Ivan Repič: „Adam, kje si?“
— Marija Konopnicka. — P. Thumann: „Umetnost in
ljubezen“.

1902-3

Leto 1.

IZ ŠAHOVSKEGA SVETA.

Slovanski šahovski tisk. Mesečniki: 1. Šahové Listy. Naročnina 7 K. Naslov redakcije in administracije: Š. L., Král. Vinohrady. — 2. „Šachmatnoje Obozrenije“. Nar. za celo leto 8 rubljev. Naslov: „Š. O.“ Moskva, 1 ja Měščanskaja, dom Morozovoj. — 3. „Sachmatnyj Žurnal“. Cena na leto 6 rubljev. Naslov administracije: „Š. Ž.“ St. Peterburg, Litejnyj 46. — Šahove rubrike imajo sledeči časniki: Češki: a) vsak teden: „Zlatá Praha“, „Illustr. Svět“, „Sport a Hry“, „Narodný Listy“; b) vsakih 14 dnij: „Besedy Lidu“, „Nove Pařížské Mody“. — Poljski: „Ilustracja Polska“ v Krakovu, „Tygodnik ilustr.“ in „Wendrowiec“ v Varšavi. — Ruski: „Novoje Vremja“, „Niva“, obedve urejuje Čigorin; „Rossija“, urednik Lobediv, in „Novosti“ urednik Zybin, v Petrogradu; „Moskovskija Vjedomosti“, „Novosti dnja“ v Moskvi; „Oděskija Novosti“ v Oděsi; „Južnaja Rossija“ v Nikolajevu; „Revelskija Izvestija“ v Revelu. — Slovenski: „Slovan“, „Dom in Svet“. — Hrvatski: „Dom i Svet“.

Ljubljana. Gosp. Milan Vidmar, stud. techn., sedaj na Dunaju, je igral prve dni oktobra osem partij naenkrat na pamet z vspehom 5 : 2 : 1. Želimo mlademu, pridnemu, nadarjenemu in navdušenemu šahovcu najboljših uspehov!

Praga. V „Češkem Šach. Spolku“ v Pragi se začne tekom novembra zimski turnir s skupnimi darili 150 K. Poleg tega ste dve darila za najlepše partije. — V kavarni Špenařovi na Smichovu se je vršil turnir z deveterimi vdeležniki. Zmagovalci so: 1. Dr. K. Musil, 2. M. U. Dr. B. Bouček, 3. M. U. Dr. V. Barika, 4. rev. Baltazar. — V šahovskem klubu „Dobrušský“, Praga VII., v restavraciji „u elektr. dráhy“ se je začel te dni turnir. — Češko. Drugi korespondenčni turnir čeških šahistov je končan. Zmagovalci I. skupine: I. J. Bušek, 9½ (od 14); II. Košut, 8½; III. V. N. Tovačovský, 8; IV. in V. M. Ertel in A. Šmaha, po 7.

Krakov. „Klub szachowy“ v Krakovu je dovršil 10. leto svojega obstanka. V proslavo se vrši jubilejni turnir v dveh oddelkih s 17 najmočnejšimi člani. Darila v prvem oddelku: 40, 30, 20 K; v drugem oddelku: 30, 20, 10 K. — Predsednik je g. M. Wiewiorowski, častni predsednik g. Ludomir Benediktowicz. Lokal: V Rynku, linia A—B, kawiarnia Kijoka.

Varšava. „Wendrowiec“ razpisuje mejnarodni turnir za tropotezne naloge. Darila: 30, 15, 10, 8, 6 rubljev. Razsojevalci: Maximov, dr. Przepioka, dr. Jarosz.

Francosko. Turnir v „Café de la Regence“ v Parizu se je končal: Janowski 4½ (od 6 partij brez izgube), Taubenhauš 3½, v. Scheve 3, Albin 1½. — V istem lokalu se je pričel nov turnir z dvema turama. Vdeležniki so: Janowski, Taubenhauš, v. Scheve, Albin, Silbert. — Monte Carlo. V februarju 1903 se vrši velik mednarodni turnir v dveh oddelkih, vsak z 12 udeležniki. Častni predsednik knez Dadijan Mingreški se trudi, da bi se ga vdeležili mej drugimi sledeči najmočnejši mojstri: Lasker, Pillsbury, Schlechter, Maroczy,

Janowski, Tarrasch, Čigorin, Teichmann, Marshall, Wolf, Mieses, Napier.

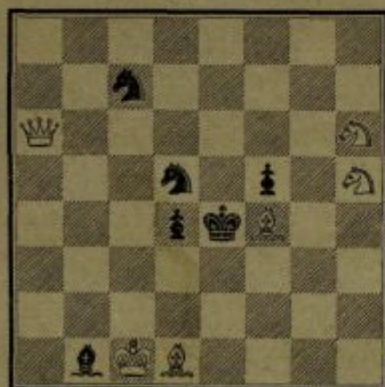
Nemško. Razsodba v oddelku za tropotezne naloge v VIII. problemskem turnirju nemškega Schachbunda je po dolgih razpravah definitivno izrečena: I. dar: L. Vetěšnik; II. P. K. Traxler; III. Weinheimer; IV. Zđěnek Mach. Častna priznanja: Spóner, L. Collijn, Feigl, dr. Tuzar. — Kakor je videti, so prvenstvo odnesli Čehi (I., II. in IV. dar, IV. priznanje)!

Amerika. Dr. Lasker je 13. okt. t. l. stopil na ameriška tla ter bil 14 dni gost manchattanskega kluba v New Yorku. Dne 18. t. m. igral simultanno 24 partij, od katerih je 13 dobil, 3 izgubil ter 8 remisiral. Nato je igral z Lipschützem neodločno, a s Finnom zmagovalno, potem pa igral zopet simultanno 26 partij, od katerih je 17 dobil, ostale pa remisiral. Dalje je zmagal Showalter-ja ter v konzultačni partiji z Delmarom in Reddingom združene: Fina, Hymes-a in Lipschütza. Dne 30. m. m. je igral v „Cosmopolitan“ klubu 22 partij z rezultatom 17 : 1 : 4. Svoje gostovanje v new yorških klubih je končal s simultanno igro v „Dutch Arms“ klubu, igrajoč 20 partij z vspehom 18 : 2 : 0. Odtod je šel v Filadelfijo.

Partija št. 1. Igrana 22. oktobra 1902 v „Manhattan Chess Club-u“ v New Yorku. — Sicilska igra. — Beli: Dr. E. Lasker. Črni: J. W. Showalter.

1. e2—e4	c7—c5	27. Tg2—d2	d6—d5
2. Sg1—f3	Sb8—c6	28. e4 : d5	c6 : d5
3. d2—d4	c5 : d4	29. a2—a3	Tf8—c8
4. Sf3 : d4	g7—g6	30. Dd3—e3	Lh5—g4
5. Lc1—e3	Lf8—g7	31. Td2—d3	Db8—c7
6. Sb1—c3	d7—d6	32. Td3—d2	Dc7—c4
7. Lf1—e2	Sg8—f6	33. Kc1—b2	Lg4—f5
8. f2—f4	0—0	34. c2—c3	Lf5—e4
9. Sd4—b3	Lc8—d7	35. Th1—c1	e6—e5
10. g2—g4	Sc6—a5	36. De3—e2	Dc4—c6
11. g4—g5	Sf6—e8	37. c3—c4	h7—h5
12. h2—h4	Ta8—c8	38. De2—d1	d5—d4
13. Le3—d4	Sa5—c4	39. Dd1—e2	Tc8—e8
14. Le2 : c4	Tc8 : c4	40. b4—b5	Dc6—b7
15. Dd1—d3	Tc4—c8	41. Kb2—a2	Le4—f3
16. 0—0—0	Ld7—g4	42. De2—e1	Db7—b6
17. Td1—g1	Lg4—h5	43. De1—f1	e5—e4
18. Ld4 : g7	Se8 : g7	44. c4—c5	Db6—e6†
19. Sc3—d5!	Sg7—e6	45. De1—c4	De6 : c4†
20. f4—f5	Se6—c5	46. Tc1 : c4	e4—e3
21. Sb3 : c5	Tc8 : c5	47. Td2 : d4	e3—e2
22. b2—b4	Tc5—c6	48. Tc4—c1	e2—e1D
23. f5—f6	e7—e6	49. Tc1 : e1	Te8 : e1
24. Sd5—e7†	Kg8—h8	50. Td4—d8†	Kh8—h7
25. Se7 : c6	b7 : c6	51. Td8—d7	in
26. Tg1—g2	Dd8—b8		črni se vda.

Naloga št. 1.
Zđěnek Mach, Praga.
Original.

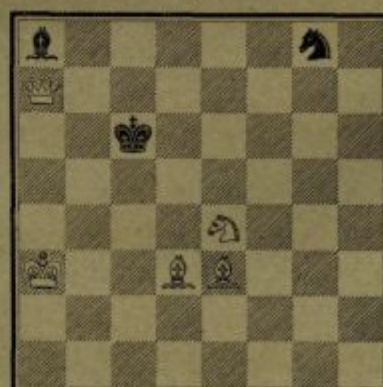
Mat v 2 potezah. (6+6=12.)

Naloga št. 2.
B. Přikryl, Brno.
Original.

Mat v 2 potezah. (6+7=13.)

Naloga št. 3.
Karel Kondelik, Praga.
Original.

Mat v 3 potezah. (5+3=8.)

IVANA KOBILČEVA:
NA VRTU.

HANS MAKART:
RAFAEL.

MLADA SLOVENSKA LIRIKA.

Konec devetnajstega stoletja je izgubila slovenska književnost mahoma in čisto nenadoma tri lirike skoro ob istem času: Kette in Murn-Alexandrov sta umrla, Cankar pa se je ločil od harpe ter se napolnil v deželo novelistov, kakor sam pravi v epilogu knjige „Erotika“, tedaj, ko so napravili v Ljubljani velik ogenj in zažgali vse njegove pesmi, napisane in še nenapisane . . . Lepi dnevi so se obetali in že je plamtela škrlatna zarja nove dobe našega pesništva za gorami, ki pa je ugasnila kakor bi jo bil upihnil črn demon.

Razvoj, ki se je vršil v tujih, velikih književnostih desetletje in še več, izvršil se je pri nas v nekaterih mesecih, namreč prevrat iz naturalizma v novodobno romantiko, ki prevladuje sedaj. Nekaj mladih, sanjavih ljudi se je našlo in zavili so na svoja pota; sanjali so z odprtimi očmi, po pustih skalah jim je cvetela pomlad in menili so videti na njih zlate gradove. Čudno lepo so se glasile njihove pesmi in čudno hitro so utihnile, kajti edinole Zupančič je ostal še izmed čveterice.

Prototip te dobe je Kette, ki je našel samega sebe v „Sonetih“. Šel je naprej, kakor bi bil imel pot začrtano in že davno odmerjeno, nekam, kamor sam ni vedel, a kar je slutil glo-

boko v sebi. Bil je v „Pesmih“ in „Gazelah“ ljubek, naiven mladenič, ki se izprehaja po lokah ter gleda s pijanimi očmi pomladansko cvetje in posluša zadivljen himno prerojenja. Lice pa mu je korak za korakom postajalo resnejše in ko je zasnul ciklus „Izprehod“, tedaj se je oddaljil od lepih trat in kipečega veselja ter se zagledal v višave. Na svet in vsakdanjost je resigniral, pa je začel misliti in razglablјati in zatopil se je v nekak mističen panteizem, ki je dosegel v sonetih „Moj Bog“ vrhunec. Takrat je Kette čital Maeterlincka, dasi je bil sprva proti novi francoski struji, namreč v času, ko je spisal nedosežno idilo „Jagnjet“, ki ima le par vrstic, v kateri se pa zrcali dolenska pokrajina tako, kakor je še ni naslikalo slovensko pero, in v kateri je dosegel v risanju narave Maupassanta in njegove črtice iz Provençe. Ketteju so plavali pred očmi vedno klasični vzori in narodna pesem, ali vendar je zašel v nadzemesko mistiko in vsled tega bi ga imenoval primerno filozofa čustva. Pač ima nekaj klasičnega na sebi in to je umerjenost. Kdor ne bi poznal njegovega životopisa, ne bi mogel verjeti, da je bil Kette mladenič triindvajsetih let, kajti ne le obliko ima opiljeno, nego predvsem mu je notranjost ustaljena in mirna. Kette je izreden pojav v umetnosti sploh, ker ni šel skozi

„Sturm und Drang“, in ker je konec tiste burne dobe šele začetek njegovega pesnikovanja.

V Cankarju je duh večnega zanikanja. Čudno ni, da je stopal v liriki po poti za Heinejem, ker mu je pač slična negativna natura. Tolikega pomena Cankar nima v liriki, kot ga imajo Zupančič, Kette in Aleksandrov, kajti ti trije so liriki po bistvu, Cankar pa je novelist. Raznobarnosti zaman iščemo pri njem in sicer radi tega, ker vsak pripovedovalec nekako izbira, prav kakor dramatik in ker vplivajo le na čisto lirične duše vsi in tudi najmanjši pojavi. Cankarjevo „Erotiko“ bi imenoval povest ljubezni, čeprav ima v nji nekaj romanc, kajti edino ljubezenski motiv zveni pri njem osnovno, vse drugo je le pritiklina. Načelo Cankarjevo je egoizem, geslo pa brezmejno in brezmiselno uživanje in v lahkomiselnosti vidi estetični užitek. Po porazu se ga prime sentimentalnost, da toži o izgubljeni mladosti, o uničenih sanjah in lepih zvezdnatih nočeh, polnih srebrnega luninega svita; sentimentalen pa Cankar ni iz slabotnosti, nego, rekel bi, iz principa, ker hoče skrajnosti tudi v pesniških čustvih. Gladek in lasciven je, ker se mu zdi, da to zahteva aristokratska narava, in uporen ni iz notranje potrebe, pač pa radi tega, ker ima negativnost v sebi; taki značaji, kot je Cankar, so ali diktatorji, ali pa uporniki, nikdar pa niso asketi. Cankar se v verzih ni pospel do tiste višine kot njegovi drugovi, ali bil je pravzaprav začetnik nove slovenske romantike, ki jo je zanesel tudi v novelo, kjer stoji na višini.

Patos, ki ga je prinesel Cankar še iz starejše šole seboj in ki ga ima nekoliko tudi še Kette, je čisto neznan Murnu-Aleksandrovu.* Do leta 1899. se je Aleksandrov pravzaprav le pripravljajal za „Kmečke pesmi“, ravno tako kot Kette za „Sonete“. Bil je silno priprost — nikakor ne rafiniran — in gnala ga je nemirna duša po slovenski zemlji, da je romal med kmeti semintja; prav v tem se razlikuje od Ketteja, ki je miren in globok. Aleksandrov je glasnik tiste stare poezije, ki jo živi kmet že tisočletja in ki je ne razodeva nikomur, prav kakor bi mu bila predragocena. Aleksandrov se naivno veseli kmečkih praznikov in poje o sv. Telesu, o sv. Mihi in sv. Martinu, pa hodi po božjih potih ter kliče na pomoč priprošnjike za hudo uro in obvarovanje nadlog in peklenskih muk. Pa zasnuje pesem o ajdi, kakršne še niso slišala naša polja in blagruje klasje, zlato in težko o vročem poletju. In pride jesen, ko pordeči gora in ajda začrni in takrat zaživi kmet

pravo življenje; tam zunaj med bukvami se zgosti polhu dlaka, mladeniči pa se začno ženiti in ne naženijo se ves dolgi zimski čas: o takih stvareh pripoveduje Aleksandrov. Neizrekljivo intimno čuti vsako izprembo v naravi: spomladi, pravi, gre zefir ves plašan preko golega drevja, ker čuti v njem spečo bujno rast, in v tihih nočeh, ko še ni pognalo zelenje, sliši, kako šume slapovi v dolini glasneje kot sicer. Navadna je pri Aleksandrovu trpka refleksija, tisti starodavni način, ki ga nahajamo že v latinskih pesnikih, in ki se vselej krasno strinja s sliko v prvih kiticah. Naiven je bil Aleksandrov in lahkovoren kakor prebivalci gorenjskih dolin, med katerimi se je zamislil tako globoko v svoj svet, v katerem je gledal z rožami porisane skrinje in hišice z modrimi pasovi in videl tisto nedolžno ljubezen kmečkih deklet, da je pesnil povsem instinktivno. Ko je trkala smrt na njegova vrata, zdelo se mu je potrebno, da napravi oporoko, kakor je običajno in si da zvoniti pri pogrebu z velikim zvonom, pa poskrbi za maše zadušnice, kakor trden kmet.

Tam ob Kolpi, na meji hrvaški in kranjski, je svet, ki je čisto zase majhna deželica, in odtod, izza Gorjancev še ni do današnjih časov priromal nihče, ki bi govoril po svoje v naši književnosti. Vendar je belokranjski narod, ki je še nemešan in pristno slovenski, pesniško navdahnjen kot malokateri. Tam zdolaj tisto ljudstvo, ki ga imenujejo Dolenjci že Hrvate, živi poezijo in je ne sanja samo: ljudje so tam doma, ki so danes mogotci z ogromnim premoženjem, ki začno jutri veseljačiti samo iz tistega veselja nad življenjem, ki pa gredo tretji dan po svetu s palico v roki. Ta narod ni realen in spekulativen, nego čisto odvisen od trenutka, pa nosi na sebi poteze slovanstva v veliko večji meri kakor drugi Slovenci.

Človek iz Bele krajine, vesel in vedrega čela je Zupančič. Cankar je pesimist, Zupančič pa optimist in zato je videl pot v svet vso svetlo in radostno. V veliko mesto je šel in ko je plaval v močni reki življenja, ki dere preko velikih mest evropskih, videl je greh, šel je mimo njega ter se ga dotaknil, pa ga je stresnilo. Takrat je začel misliti, ko je začutil v sebi kes — potezo Slovanstva — ki zveni v „Čaši opojnosti“ med blestečimi verzi, polnimi otroške najivnosti. Megla okolu njega se mu je začela studiti in začel se je ozirati po solncu. Velik prevrat se je vršil v njem potem, ko je izšla „Čaša opojnosti“ in začel je stremiti po resnici in jasnosti v filozofiji in po krepkoči v umetnosti.

Podoben duševen proces se pri Ketteju in Aleksandrovu ni vršil, kajti ta dva sta se v prvi

* Murna-Aleksandrova „Pesmi in romance“ izidejo v kratkem pri Schwentnerju.

dobi pripravljala za drugo, Zupančič pa je postal po letu 1899. čisto drugačen in nekatere poznejše pesmi, predvsem „Pesem mladine“, so kakor izklesane, odločne in zanosne. Če je Kette filozof čustva, je postal Zupančič filozof življenja in če imenujemo Ketteja pesnika κατ' ἐξοχῆν, nazvali bi Zupančiča predvsem človeka.

Včasih se pokaže v kulturi majhnega naroda kak čudež, ki ga narod sam niti ne opazi,

ker ga ni pričakoval; pri nas je bilo tako s Presernom, ki ga je moral šele Stritar odkriti Slovencem. Obetalo se nam je zopet nekaj v dvajsetem stoletju in ne vem, koliko ljudij je razumelo znamenja na nebu, ki so se pa skrila in izginila v noč nazaj. Trije pesniki so šli in ne bo jih več nazaj, le en sam še hodi po domači zemlji.

V KAVARNI.

I.

Naj te ne moti, Marta,
moj žalostni obráz,
to je samó spomin še
na préjšnji lepi čas!

Na čas, ko dol na jugu
cvetela je pomlad
in v moji duši vstalo
nebrój je rož in nád.

Glej, vse so šle . . . s pomladjo
uboge umrle so:
prav take bele roke
ko tvoje jih strle so.

Srce zdaj ko razdjana
in pusta je raván,
nad njo pa tema . . . tema,
ko kadar umrje dan.

Naj te ne moti, Marta,
moj žalostni obráz,
to je samó spomin še,
na préjšnji lepi čas!

II.

Imel sem ljubico . . . prav kakor ti
mi vedno je molčala,
ko ti je s strahom tihim zrla v me
in divje me potem poljubovala.

Ah, s svojimi poljubi mi srcé
je mlado, upov polno zastrupila;
zdaj prišél k tebi sem, da mi umoriš
še to, kar ona je pustila.

III.

Vesela, poskočna godba
in divji, pohotni smeh
in starci in mlada dekleta:
takó slavi orgije greh . . .

Ej, Marta, na tvoje zdravje,
to čašo kipečo zlatá,
in na izgubljeno zdravje
mojega srcá!

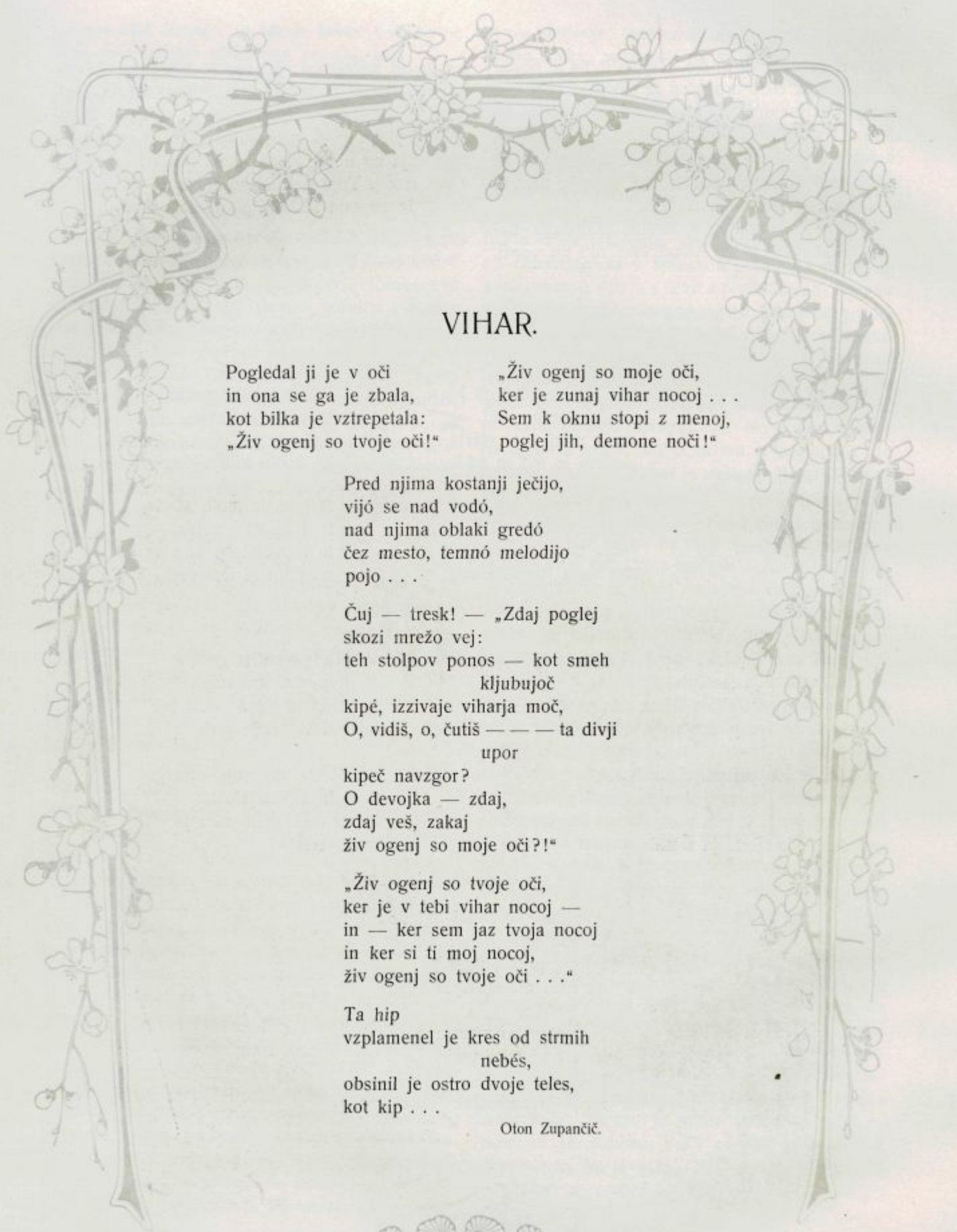
IV.

A v duši se nekaj oglašá
in tiho prosi, svari . . .
Pijmo, pijmo, fantje,
da nam duša zaspi!

Potem lahko v miru grešimo,
in v grehu ko prej
bogovi v Olimpu živimo,
življenje razkošja . . . brez mej . . .

Al. Gradnik.

VIHAR.

Pogledal ji je v oči
in ona se ga je zbala,
kot bilka je vztrepetala:
„Živ ogenj so tvoje oči!“

„Živ ogenj so moje oči,
ker je zunaj vihar nocoj . . .
Sem k oknu stopi z menoj,
poglej jih, demone noči!“

Pred njima kostanji ječijo,
vijó se nad vodó,
nad njima oblaki gredó
čez mesto, temná melodijo
pojo . . .

Čuj — tresk! — „Zdaj poglej
skozi mrežo vej:
teh stolpov ponos — kot smeh
kljubujoč
kipé, izzivaje viharja moč,
O, vidiš, o, čutiš — — — ta divji
upor

kipeč navzgor?
O devojka — zdaj,
zdaj veš, zakaj
živ ogenj so moje oči?!”

„Živ ogenj so tvoje oči,
ker je v tebi vihar nocoj —
in — ker sem jaz tvoja nocoj
in ker si ti moj nocoj,
živ ogenj so tvoje oči . . .“

Ta hip
vzplamenel je kres od strmih
nebés,
obsinil je ostro dvoje teles,
kot kip . . .

Oton Zupančič.

KLEMENT CRNČIĆ:
V NEDELJO JUTRO.

ROMANCA O BELI CESTI.

Spisal Ksaver Meško.

Ali ste že kdaj hodili v tihi noči po široki beli cesti — samotni in brezkončni, kakor bi se vila v večnost? Ali ste? In morda se spominjate: nad vami se je razpenjalo nočno nebo — mirno in nemo. Okoli vas je spala utrujena priroda — zamišljena sama vase, brezčutna za vse drugo: ni vas videla, ni se menila za vas. Mogoče, da je sanjala lepe in svetle sanje: o bledi luni tam v azurnih višavah, o zaspanih zvezdicah, o mladem parčku, ki ga je videla ob oknu tam kje v vasi... Mogoče tudi, da je bil njen sen težek in mračen: o materi, ki jo je videla v obupu klečati ob postelji umirajočega otroka, o devi, ki jo je videla v selu — mlado glavico je naslanjala na okno ter zadušeno in bolešno plakala. In noč je umevala — ah, marsikaj vidi in ve noč in o marsičem misli in sanjari...

A vi ste šli svoj pot po beli cesti, ki se je vila pred vami, kakor bi se stegala v večnost. Šli ste, in z vami, so šle vaše misli: včasih morda lepe in radostne, včasih težke in mračne. A vsakokrat ste čutili, da je nekaj čudovitega v tem, če stopa človek tako v tihi noči po široki beli cesti, ki se vije venomer pred njim, kakor bi šla v neskončnost...

Po taki široki beli cesti je v neki lunojasni noči stopal mlad mož... Kdo in kaj je bil? Človek. — Odkod je prihajal? Iz sveta prevar. — Kdo je bil njegov drug in spremljevalec na beli cesti? Trpke misli in težka bol. — Kam je šel? Proti domu — a šel je k domu s hrepenenjem, da bi ta pot bil pot k njegovemu zadnjemu cilju. In ta cilj? Pozabnost in mir...

Tako je v tihi noči šel svoj pot po beli cesti... Do tega večera mu je bila ta cesta ljuba in draga. Znanka in prijateljica mu je bila: često in čestokrat je hodil po nji — ob solnčnih dnevih in v tihih, lunojasnih nočeh. Stopal je po nji z veliko radostjo v duši in z vznesenim zanosom v očeh — saj ga je vodila k beli, z divjo trto porasli hišici v vasi pred mestom. Z vročim hrepenenjem in s sladkim nemirom je vedno hodil ta pot. In ves čas je razmišljal: vstopil bo, in dvoje žametastih oči se bo z drhtečo radostjo vprlo vanj ter se zamišljeno in z

nežno udanostjo potopilo v njegove. Dvoje belih rok se mu ljubeče dvigne naproti ter se mehko oklene njegovih. Kipeča rdeča usteca mu bodo srečno in osrečujoče smehljala pozdrav in nežne, sladke besede mu bodo govorila.

Vse to je gledal v duhu, in dušo mu je polnilo veliko in radostno hrepenenje. Njegov korak je bil čil, mladosten in vesel, in oči so mu z žarkim zanosom in drhtečim pričakovanjem zrle tja po beli cesti, družici njegovih lepih potov...

Draga mu je bila nekdam ta bela cesta, ker je poznala veliko skrivnost njegove duše: njegovo ljubezen.

Ljuba mu je bila, ker je na tej cesti prvokrat videl njo! —

Pomlad je bila. Bujno življenje je kipelo iz zemlje; in z neba, od vse rodečega, vse oživljajočega in vse oplodujočega solnca je prihajalo življenje. In z življenjem se je po vsem stvarstvu razlivalo mladostno veselje, kipeča radost: iz spevov tic je trepetala, iz čaš cvetlic je dehtela, po zelenečih logih se je izprehajala in z mladim zelenjem govorila v skrivnostnem šepetu, nad travniki, vzbujenimi v novo življenje, je plavala — kakor lep sen nad deviško mladenko — in ob srca človeška je trkala ter prosila, naj jih ji odpro ter ji dajo prostora v njih.

In s pomladanskim veseljem in vesoljno radostjo je natišem in skrivnem prihajala ljubezen. Vsemir je nemirno drhtel, ker je čutil ljubezen ob sebi. Oči mladih dev so sevale čudovitejšje in mehkejše; in njihove duše so trepetale v tesnobnem pričakovanju, ker so slutile njeno bližino in pričakovale njen prihod... In srca mladeničev so nekaj iskala, po nečem hrepenela, hitela nečemu lepemu naproti...

Taka čudovita pomlad je bila, ko je stopal po tej beli cesti, vijoči se nad širnim poljem, pisanim kakor najumetnejši in najpestrejši perzijski čilim. Sam samcat je šel po belem potu, ne, hrepenenje od pomladne krasote vzvalovanega srca je hodilo z njim, in nejasna slutnja, da mu ta pomlad prinese nekaj lepega in krasnega, ga je spremljala.

In ta slutnja ga ni varala: na beli cesti sredi pisanega polja je srečal njo.

Prišla mu je naproti — lepša kakor pomlad ob njem. Prišla mu je naproti — pogledal jo je ter se spomnil zlatih kraljičin iz iztočnih bajk, ki je v mladosti čital in razmišljal o njih.

Sama je stopala po beli cesti — nad njo pa je sijalo solnce, vir vse lepote in princip osrečujoče ljubezni. V veliki krasoti je gorelo nad njo — a glej, ali ne gleda vse zavzeto sem doli na to čudežno devo in ali ne občuduje njene lepote? . . . Okoli nje se je smejala mladostna priroda, vesela in lepa kakor nevesta ob poročnem dnevu. Toda, ali ni tako vesela in krasna le, ker hodi ona po nji? . . . V mlačnem zraku je žgoel škranček — aj, ali je tudi tebe prevzela in opijanila njena lepota, da drobiš svoje najnežnejše melodije? . . .

Ona pa je šla po beli cesti — učlovečena pomlad, krasnejša kakor vse cvetje vesnino, mehkejša in nežnejša kakor pesem škrančkova, oblagodarjena in blagoslovljena hčerka solnca, čegar dragocene zaklade nosi s seboj: njegove kresoče se bisere v očeh in njegove v zlatih lasih plamteče žarke. —

Gledal jo je zavzet in vzradoščen. V duši mu je postalo tiho in mirno. Vse misli so se umaknile tej eni: „Glej, ali nisi sanjal o tej vse dni in vse noči svojega življenja?“

Šla je mimo njega, in dasi je ni poznal, jo je pozdravil. Odzdravila mu je ter se komaj vidno nasmehljala — le toliko, da so izza rožnatih ustec zablesteli snežni zobje . . . In šla je mimo. On pa se je ustavil ter zrl za njo. In zaželel si je, da bele ceste nikdar ne bi bilo konec, in da mu pomlad, ki je stopala po nji, nikoli ne bi izginila izpred oči.

Odsev njene lepote mu je posijal v dušo, in bujna pomlad mu je vzcvetela v nji. A vedel je: solnce te pomladi je ona, ona ji daje življenje in toploto in cvetje in radost . . .

In zopet jo je pričakoval na beli cesti. Prišla je, in pridružil se ji je ter šel z njo . . . In od tedaj jo je spremljal dostikrat po belem potu med zelenim poljem — ob jutrih jo je spremljal v mesto in ob solnčnih zahodih na dom. In bela cesta je slišala njuno skrivnost: slišala je tihe besede, govorjene naglo in z nemirom, videla je njune dolge, globoke poglede in videla, kako se je oklepala roka roke . . .

Kolikokrat sta tako hodila po beli cesti! In vsakokrat mu je ob teh potih srce hrepenelo: da bi bele ceste nikdar ne bil konec in nikoli ne konec njunega pota.

Ah, lepi so bili ti poti po široki beli cesti! —

Potem pa je prišel dan, ko jo je prvič videl po isti beli cesti iti z drugim. Ni vedela in ne slutila, da pride isti dan tudi on, — slučajno je prišel.

Vznemiril se je, ko jo je oddaleč zagledal v spremstvu mladega meščanskega sina. A siloma se je branil temnih slutenj in domnevanj . . . „Slučajno jo je srečal ter se ji pridružil proti njeni volji . . .“

Ni šel za njima; daleč okoli po polju se jima je izognil. Ko je po ovinku zopet prišel na cesto ter sam stopal po nji, mu je bilo težko in otožno pri srcu, in bela steza pred njim se mu je dozdevala mračna. Senčile so jo temne misli. A siloma se jih je branil, ves nevoljen jih odganjal . . .

„Ni mogoče. Ona je tako dobra, tako plemenita!“

Potem pa je slišal govorice. Ali so nalašč pred njim govorili o njej, da ga zadenejo v srce, da ga ranijo? Ali vedoma lažejo, ali se motijo ali pa morda vendarle govoré resnico?

Nemir, ki se je vselil v njegovo dušo ter mu spremljal vse misli, ga je moril . . .

„Ne, tega mora biti konec: jasno mora biti med nama!“

Dolgo je omahoval, preden je storil ta trdni, neoporečni sklep, a čutil je, da je življenje v teh dvomih hujše kakor stotera smrt.

In tako je danes v prvega mraku šel po beli cesti k znani, z divjo trto obraščeni hišici konec vasi, male pol urice pred mestom. Šel je z dvomi k nji, vrniti se je hotel z mirno dušo.

* * *

„Pozno prihajate, gospod Zarnik!“ Vznemirila se je, ko je vstopil, in zazdela se mu je, da je obledela . . .

„A to je pač le od luči . . .“ In glas ji je trepetal, ko mu je odzdravila ter menila:

„Pozno prihajate . . .“

Takoj je spoznal, da ni več ista kot nekaj. Njene besede niso bile govorjene z isto radostjo in iskrenostjo, ki ga je poprej vedno pozdravljala z njo. Ni mu vsa vzradoščena pohitela naproti kakor nekaj, ni ga obsula z neštetimi vprašanji, polnimi nežne ljubezni in kipečimi od sreče, ker je zopet pri nji . . . Vstala je ter obstala ob mizi v vidni zadregi, kakor bi se ne mogla domisliti, kaj naj stori, kaj mu naj poreče.

Hotel ji je pogledati naravnost v krasne oči, ki jih je tako ljubil. Iz njih bi bral njeno nedolžnost in njeno zvestobo. A izogibale so se mu . . .

„Torej vendarle res!“

In v srcu ga je speklo, kakor bi ga kdo ranil z zastrujenim bodalom.

Do tega trenutka se je z nekakim obupom oklepal misli, da je vse, kar je slišal, le prazna govorica, obrekovanje. A sedaj jo zre pred seboj in vidi njeno krivdo: iz njenega nemira se javlja, zapisana ji je na čelo, ki se poveša pred njim, iz oči, ki begajo pred njegovimi, ji odseva, iz hladnih, a obenem vznemirjenih besed mu govori . . .

„Kriva!“

In s pekočo boljo si je priznal: „Za mene je na veke izgubljena“. . . In čutil je, da je z njo izgubljeno vse življenje, brez nje nima zanj ne cene ne pomena . . . „Ali je mogoč topel dan brez solnca?“ — A glej, ona je nemirno pričakovala, kaj ji poreče.

„Oprostite, gospodična, res nekoliko pozno prihajam.“ — A v srcu si je priznal: „Prezgodaj. Čemu sem vobče prišel in čemu stojim tukaj?“

Nič ni odgovorila . . . Luč na mizi je gorela svetlo ter jasno obsevala njeno vitko telo in njen krasni obraz, ki mu sličnega ni srečal še nikjer na vseh svojih potih. Na steni je enozvočno in skoro otožno tikala ura. Sicer vse tiho — le iz sobe onstran veže se je slišalo zamolklo govorjenje.

Obema je bil molk mučen. In bodril se je: „Čemu stojim tu in molčim? Bodi jasno med nama, in če treba — vsega konec!“

Stopil je bliže k nji.

„Dolgo niste pisali, gospodična, in vaše zadnje pismo je bilo zelo hladno.“

„Hladno?“ — Še bolj se je vznemirila, in oči so ji mimo njega zrle k vratom, kakor bi nekoga pričakovala . . . „Kakor prejšnja je bilo.“

„Ne, ne! — Taj!“ — je pomislil — „vedoma govori neresnico“. — To ga je še bolj žalilo, a ga obenem tudi srdilo . . . „Da bi bila odkritosrčna ter mi naravnost povedala, da se je varala, ko je menila, da me ljubi . . . A da taji in laže!“

Začutil je, da mu jo je to hipoma odtujilo . . . „Kakor k svetnici sem zrl dosedaj k nji, a sedaj vidim, da je kakor vse druge: bitje, rojeno iz zemlje, s človeškimi slabostmi in napakami.“

Ko jo je zrl pred seboj brez one gloriole, ki jo je dosedaj njegova domišljija in ljubezen pletla ob nji, je začutil v sebi veliko in neusmiljeno moč. „Čemu naj igrava komedijo?“ — Stopil je še bliže k nji ter ji govoril tiho, kakor bi se bal, da ga še kdo drug sliši:

„Gospodična, ljudje govoré čudne reči, in prišel sem, da izvem, ali je kaj resnice na teh govoricah.“

Molčala je.

„Ne odgovarjate?“ — Stal je blizu nje, da je čutil njen topli dih. Za hip ga je njena bližina prevzela in omamila, da mu je pri srcu postalo mehko in nežno. Bilo mu je, da mora dvigniti roke k nji ter jo prositi kakor se prosi Boga, naj reče, da je vse izmišljeno, laž . . . „Pa saj bi tudi tak odgovor bil laž . . .“ A vendar: tako težko in hudo bo zanj, če izgovori besedo, ki ju loči za vedno . . .

Stresel je z glavo, za korak odstopil — in zopet je začutil v sebi veliko in neusmiljeno moč . . . „Kar mora biti, bodi!“

„Molčite, gospodična? Niti ne vprašate, kaj se govori?“

Obrnila se je v stran.

„Vi veste in ne oporekate?“

Nalehko je skomizgnila z ramami.

„Čemu?“

Gledal ji je v obraz, nekoliko okrenjen v stran, ter se čudil: trd, malone zloben izraz je bil razlit črezenj.

„Ah, te strani njene duše do danes nisem poznal. Dosedaj sem videl le one lepe strani, popisane z nežnostjo in ljubeznijo. A da so drugi listi popisani s trdimi besedami, z nezvestobo in brezsrčnostjo — kdo bi pri nji kaj takega pričakoval! Vedno je bila tako nežna.“

Obrnila se je povsem v stran ter stopila za mizo. On pa je sklonil glavo: čutil je, kako ga je ponižala. In naravnost v srce ga je zadela s svojo trdo besedo in s svojo brezsrčnostjo in nezvestobo. Rana, ki mu jo je vsekala, je smrtonosna.

Bilo mu je, da mora dvigniti roke ter iz nebes poklicati nanjo grozno prokletstvo, ker se je brezsrčno igrala z njim ter mu lehkomišljno porušila vse lepe zgradbe njegovega življenja. A zazdelo se mu je, da bi se s tem še bolj ponižal.

„Ni vredna!“

In nenavadno mirno je dejal:

„Hvala, gospodična: odkritosrčni ste. Kakor se vidi, svoje obljube naglo in lahko pozabite. A jaz vam ne očitam ničesar. Idite mirni novi svoj pot, — prost je pred vami, jaz vam ga ne zastavljam . . . Lehko noč!“

„Lehko noč!“

Tudi ona njemu ni zastavljala pota, ko je odhajal . . . Odzdravila mu je kakor tujcu, zazdelo se mu je, da celó z nekakim zadovoljstvom in veseljem. Njegova bližina ji je bila gotovo mučna. Kakor pekoče očitanje ji je bil, tožeča vest in obsojajoč sodnik. Ko je odhajal, se je pač oddehnila — in pred seboj je zazrla cesto,

ki sedaj hodi z drugim po nji, prosto in veselo in lepo . . .

* * *

On pa gre sedaj svoj pot po široki beli cesti proti samotnemu domu . . .

Ob njem dremlje in sanja noč, čudežna kakor v jutrovske pravljicah. Luna visi nizko nad gorami: dozdeva se zaspana in kakor bi si želela k pokopu. Na kupoli vsemirskega doma, ki se v veličastni mogočnosti razpenja nad spečo zemljo, oko komaj komaj razločuje zvezde — vse se nekam izgublja v mlečnobarvnem vzduhu . . . Zemlja počiva in molči. Utrujena je: ves dan se je gibalo na njenih maternih prsih stotero otrok, ki so ji odjemavali dozoreli sad, deloma pa jej izročevali novo seme, da ga oplodi, razmnoži in izredi . . . Polje se v mesečini dozdeva rjavo in pepelnato, zelena trava ob koncih njiv in na travnikih pa malone povsem črna. Vmes pa se daleč tja po polju vije bela cesta — kakor lepa čista misel med mračnimi in temnimi dušnimi skrivnostmi . . .

In po tej beli cesti stopa mladi mož — iz sveta prevar se vrača s prevarjeno in smrtno ranjeno dušo.

Samoten stopa po beli cesti. In spominja se prejšnjih potov, ko je hodil po isti beli cesti poln mladostnega veselja in kipeče radosti, s tisočeriimi lepimi mislimi in jasnimi nadami v duši,

ves prešinjen in proniknjen od koprnjenja po nji, ki ga čaka v beli, z divjo trto obraščeni hišici v selu pred mestom.

Spominja se onega pomladanskega dne, ko jo je videl prvokrat na tej beli cesti: cvetočo kakor najlepši cvet nove pomladi, krasno dete solnca nebeškega, nežno kakor najnežnejša pesem ljubezenska.

In spominja se onih solčnih dni in onih sanjavih večerov, ko je hodil z njo po isti beli cesti ter ji govoril sladke besede in ves srečen poslušal tiho in lepo izpoved njene duše.

In misli na današnji pot po tej beli cesti, ko je šel na njen dom z dušo, ranjeno in razjedeno od dvomov in s trdo voljo, da se hoče vrniti z mirnim srcem.

In res, v tihi, lunojasni noči se vrača po beli cesti z mirom v srcu. A to je mir, kakršnega čutijo oni, ki se vračajo od pogreba najzadnjega svojih dragih ter vedo, da ne morejo izgubiti nikogar več in ničesar več, ki bi še plakali za njim . . .

Pred njim se vije bela cesta — in mladi mož stopa po nji s sklonjeno glavo in s počasnimi, utrujenimi koraki. In iz njegove duše se k nočnemu nebu kakor obupna molitev dviga vroča želja, da bi se ta cesta vila k edinemu cilju, ki njegova duša še hrepeni po njem: k miru in pozabnosti . . .

BELA ČIKOŠ:
BRUTO NAD CEZARJEVIM TRUPLJOM.

TAMARA IN KASPIJ.

Gruzinska legenda.*

„Jaz sem silna carica Tamara!
Na gruzinskem prestolu sedim,
na prestolu prastarem in slavnem,
in nikogar se jaz ne bojim!

„Od snežnikov kavkaških visokih
do damaških pekočih poljan,
od Derbenta do Črnega morja
ves ta svet je zdaj meni udan!

„Kje obsevaš, o solnce vsevidno,
na vsej zemlji krasnejši ti kraj?
Kje pač carstvo si videlo lepše,
nego Gruzije moje je raj!

„Kamorkoli se ozrem — vse moje,
žezla mojega to je vse last!
Domačini in tujci sosedi
vsi spoštujejo mojo oblast! . . .“

„A jaz ne, o carica Tamara!
Ne priznavam jaz tvoje moči
in pred kronoj ne klanjam se tvojoj! .
Ne, ne! Kaspij se te ne boji!“

„Kdo si, smelec, ti Kaspij neznani? . . .“
„Kdo sem jaz? . Ne poznaš me? .
Haha!

Jaz sem Kaspij, tvoj sosed svobodni!
Car pomorskega jaz sem svetá!

„Lepa si, o carica Tamara?
Ti lepote, prê, ženske si cvet;
tak opeva te v odah umetnik
Rustaveli**, tvoj dvorni poet . . .

„Lepa si, ali jaz sem še lepši!
Ah, da vidiš, soseda, moj čar,
kadar solnce večerno razliva
po obličju mi zlati svoj žar!

„Ne nagledaš se me, ne nagledaš!
Ti zaljubiš se vame takoj,
ko prikazal v vsej svoji krasoti
jaz bi prvič se kdaj pred teboj!

„In bogata si, praviš, bogata?
Bogatejši pa jaz sem, o da!
Če želiš, kar na breg ti namečem
cele kupe zakladov iz dna!

„Hočeš rib najokusnejših? Reci!
Brez števila ti jaz jih imam.
Hočeš biserov svetlih, draguljev?
Tudi zlatega peska ti dam!

„In mogočna si? Kaj je moč tvoja!
Večja moč je še mojih valov,
ko borim se z viharjem, z nevihtoj
in divjam od bregov do bregov.

„Ne priznavam jaz tebe, Tamara!
Ne udam, ne udam se nikdar!
Neodvisen, svoboden ostanem,
v svojem carstvu sam svoj
gospodar!“

To povedal Tamari je Kaspij.
Vest po vetru ji pošlal je to.
In razljutila se je carica
in razkačila se je zeló:

„Ta predrznež, ta Kaspij ošabni!
Hej, junaki gruzinski, naprej!
Kaznovat, pokoriti mi ga spejte!
Moj podložnik bo prej ali slej!“

In zabliskali so se kinžali
in prikazal se sulic je les;
in zahrskali konji so iskri,
in odplesali v bojni so ples . . .

Od Tiflisa do Kaspija morja
oborožencev vse mrgoli;
bojevitost odmevajo pesmi,
pod armadami zemlja bobni.

In prestraši se Kaspij ponosni,
ko zagleda vojakov nebroj;
do globin se vznemiri, razburi
in ne upa se planiti v boj.

* Carica Tamara je vladala od l. 1179—1213. in je najslavnejša vladarica gruzinskega naroda, ki jo časti še danes ko svetnico, najmodrejšo ženo in junakinjo. Ta carica Tamara pa nima ničesar opraviti s tisto Tamaro, ki jo opeva Lermontov in o kateri pravi, da je bila sicer „krasna ko angelj nebeški, pa ko demon kovarna in zla“. Pravljico, na kateri je osnovana moja legenda, sem slišal praviti letos (1902.) na Kavkazu. Docela podobno pripoveduje to snov pa tudi gruzinski zgodovinar M. G. Džanašvili v svoji monografiji: „Carica Tamara“. Tiflis. 1900. — (V ruskem jeziku.)

** Rustaveli je največji gruzinski pesnik. Živel je za dobe carice Tamare. Najvažnejše delo njegovo je epos „Barsova (pardova) koža“.

Premetava se, valja in ziblje
od bregov do bregov se peneč
in pa milosti prosi Tamaro
velikan vzdihujoč in bučeč:

„Hočeš rib, o carica mogočna?
Najokusnejših jaz jih imam.
Hočeš biserov svetlih, draguljev?
Tudi zlatega peska ti dam!

„Vse ti dam, o carica prekrasna,
česar koli želi ti srcé!
Samo pusti svobodo mi zlato!
Kak bi mogel živeti brez nje!

„Brez svobode umrjem, usahnem,
posušim se, do tal izhlapim!
O, ne jemlji svobode mi moje!
Vse, kar hočeš, zato ti storim!“

Prosi milosti Kaspij Tamaro,
v črno noč vzdihujoč in tuleč;
premetava se, valja in ziblje
od bregov do bregov se peneč . . .

„Dobro!“ — reče carica Tamara —
„Zlato svojo svobodo imej!
A za milost razsveti temino,
noč razsveti pri priči mi tej!

„In jaz hočem, da z vodoj gorečoj
ti razsvetiš nocojšnjo mi noč!
To pogoj je moj, Kaspij ponosni!
Čudotvorno pokaži zdaj moč!“

Premetava se Kaspij in péni.
Hud mu daje carica pogoj.
Od bregov do bregov se zaganja,
in najrajši bi planil ž njoj v boj . .

A Tamara se Kaspiju smeje,
na obali njegovi stoji;
veselijo jo muke velike,
ki jih morje zbok nje zdaj trpi.

In hrumijo valovi peneči
butajoč ob rtove pečin . .
Zabuči od veselja zdaj Kaspij
ko zaukal bi bil iz globin.

Kaj je to? Sred ostroga na bregu
brizgnil vode je curek iz tal
švignil više in više — in čudo! —
ob kurišču se stražniškem vžgal!

Kakor dan razsvetljuje noč temno,
ves obseva Tamarin ostrog
krasno Kaspija čudo goreče,
plameneči njegov vodoskok!

A. Aškerc.

HIC RHODUS!

Spisal Fran Novič.

Na vsem širnem nebu niti pegice, —
samo edino božje solnce, brutalno-
veličastno in veselo. Ono solnce,
ki je bilo vzbudilo vse to bujno
življenje tam doli pod seboj, je
plavalo nad njim strašno, težko, kakor smrt.

Leno se je vlekla Drava pod črnimi sencami
nemih borov. Toliko da je še lezla; beli kamni
so gledali iz nje in počasi so se vrteli okrog njih
mali, izgubljeni valčki. Vrbe na zapuščenem,
izsušenem produ so dremale.

Hiše šentpeterskega trga so se stiskale pod
vejevje košatih dreves, kakor bi se hotele skriti
razbeljenim žarkom, da so gledale izmed polu-
velega zelenja samo črnike strehe in se je
bleščal izza njega le tupatam kak bel zid.

Tudi na grajščini Holm nad trgom je za-
mrlo vse, kar je bilo živega, zaklopnice so bile
vse tesno zatvorjene, obširno dvorišče prazno, —
nikjer nobenega glasu. Samo temno, mogočno
zidovje je kipelo v zrak, ošabno kakor vedno, in
strelovod na stolpu je žarel daleč tja po prostrani
dolini . . .

Evgen Jekše se je pravkar prebudil. Dvig-
nil se je leno z divana, pahnil zaklopnice nara-
zen in pogledal na uro.

„Že štiri, pa še taka vročina!“ je zamrmral
ter pozvonil.

„Kavo!“ je ukazal dekli kratko.

„Ali si se vendar že zbudil!“ ga je ogovo-
rila že bolj postarna gospa, ki mu je prinesla
skodelico bele kave ter jo postavila na mizo.
„Moj Bog, sama lenoba te je!“

„Zaspan sem bil, mama!“ je zazdehal.

„Zaspan! Seveda moraš biti zaspan, ko se privlečeš šele ob petih zjutraj domov!“ se je hudovala ter brisala prah z divana. „Glej ga, že zopet mi je vse onesnažil. Vsaj sezul bi se bil! Prav tak si, kakor rajni oče!“

Evgen je mirno srebal svojo kavo.

„Ti spiš, delavci pa delajo, kar hočejo!“ se je jezila dalje. „Ti moj križani Jezus, petnajst ljudij na polju, ti se pa valjaš po divanu. Lep gospodar, res lep gospodar!“

Evgen se ni zmenil za materino karanje. Bil ga je tako vaje, da bi ga bil pogrešal, ako bi bila molčala.

„In kako ti visi zopet kravata! Čakaj no, da ne boš kakor strašilo!“

Stopila je k njemu in mu skrbno poravnala vsako gubico na obleki. Njene še vedno žive, lepe svetlomodre oči so bile tako polne neizmerne ljubezni . . .

„Pridkani, mamica, pridkani!“ jo je potrkal Evgen dobrodušno po ramenu, ko ga je končno vredila.

„Ne zaslužiš ne, saj vem. Še v grob me spraviš, ko nimaš nobene pameti! Jaz ne vem, kaj bi bilo iz tebe, ako bi Bog mene vzel. Stara sem in bolehná! Saj pravim, pod kuratelo te bo treba deti.“

„Moško ali žensko?“

„Pojdi se solit!“ se je naredila, kakor da je silno nevoljna ter vzela naglo prazno skodelico zopet z mize. „Zdaj mi greš pa k delavcem! Kar hitro se odpravi!“

Mati je odšla, in Evgen je stopil k oknu. K delavcem? pol ure hoda! Eh, pa še v taki vročini! Kozarec piva, ne pa delavci!

Nasmehnil se je, vzela daljnogled s police ter odšel iz sobe.

Zunaj je zakašljaj, da bi ga slišala mati. Počakal je; ko je pa čul, da odpira vrata iz kuhinje, je stopil naglo na prvo stopnico proti stolpu.

Mati se je ustavila.

„Kam pa greš? Ali so gori delavci?“

„Saj jih grem gledat,“ je dejal in pokazal naivno svoj daljnogled. „S stolpa spoznam vsakega po obrazu. To jim pokažem, ako lenuhajo!“

Stara gospa je nemo strmela vanj.

„O ti rogovila ti!“ je vskliknila, ko je prišla zopet nekoliko k sebi. „Ali se mi spraviš!“

In vzdignila je pest proti njemu.

„Pa nič! Človek vam res ne more nikdar ustreči!“

HANS MAKART:
JULIJA KAPULETI.

In z obupanim obrazom se je vrnil v svojo sobo, prepričan, da se je s tem dovtipom rešil za danes materinega opominjanja.

Navihal si je pred zrcalom male črne brke, vzela palico ter odšel žvižgaje po stopnicah.

Gospa Jekšetova pa je zaklala lastoročno piščanca ter ga nataknila na raženj. V kozici pripravljenih Evgen že tri tedne ni več maral . . .

In še štirikrat je povedala deklam, kakšno si je danes njen Evgen zopet izmislil, in smehljaj, poln sreče in ponosa, ji je igral okrog usten.

Jeziti se je morala vedno in vedno radi tega lahkomišelneža in vendar ji je bil največja sreča na svetu. Koliko grenkih ur ji je že napravil, ko je bil še v mestu, koliko prečutih in prejo-kanih noči, ko so ga v četrti šoli izključili, koliko težav od takrat, ko je prevzel gospodarstvo! Pet belih, malih krst so ji že odnesli iz hiše in jih zasuli pred njenimi očmi v ozke grobe, — ob svojem najmlajšem, ob Evghenu se je zopet potolažila. Nič ni pomagalo, da je hotel pokojni njen mož skrbnega Ivana na dom, — vodja vseh trških rogoviležev, kvartač, ponočnjak Evgen je postal gospodar zadolžene grajščine na Holmu. Srce se ji je krčilo, ko je Ivan vsled tega vžaljen odšel daleč proč na Dunaj, trpela je, da ga ni bilo že pet let več, od očetove smrti, domov, — a samo da je bil Evgen pri njej! Jokala je veselja, ko je Ivan pisal, da ga je sprejel šef cvetoče trdke za družabnika, ponosna je bila neizrečeno, ko so ga lani v domačem okraju izvolili skoraj enoglasno državnim poslancem, s tisočnimi molitvami je spremljala njegovo delovanje v javnosti, — tu, pri njej, ob njenem srcu pa je moral biti Evgen. Njega si je bilo za vse čase izbralo njeno srce, a sama ni videla, zakaj.

Dobra duša je kljub vsemu! se je tolažila vedno. Če me le malo glava boli, pa se že ne odmakne od mene. Sčasoma že postane pametnejši, saj je šele otrok.

Niti opazila ni, da ima ta otrok že sedemin-dvajset let . . .

2.

Jurij Plavec je sopihal v hrib proti holmski grajščini. Bil je debel, da je komaj še hodil. Z veliko ruto si je brisal neprestano pot z obraza.

„Ako bi bil človek še debel, ne bi prenesel take vročine,“ je bil njegov stalni poletni dovtip.

Ljudje so pravili, da je silno bogat. Imel je spodaj v trgu najlepšo hišo, sloveč hotel, obširna polja, dvajset goved, pet konj, — vse sad lastnega truda. Otrok ni imel, žena mu je bila umrla, zato je bilo gotovo, da bo Alma, njegova

nečakinja, ki mu je vodila gospodinjstvo, nekda-j še jako bogato deklè. In Plavec je delal še ne-prestano, trgoval, špekuliral, izposojal denar, da mu je zapadala kmetija za kmetijo.

Bogme, ni bil hudoben! Samo malo ne-srečice je bilo treba, pa so mu privrele solze, pri pogrebu skoraj vsakega znanca je imel rosne oči. No, srce kakor vosek, a kakor si se mu dotaknil mošnjčka, pa se mu je vosek izpremenil v trd kamen. Kadar je sočutje stalo le deset vinarjev, pa gospod Plavec že ni bil več senti-malen. Solze sploh niso, da bi jih človek sprav-ljal v zvezo z umazanim denarjem!

Že blizu grajščine sta se srečala z Evghenom.

„Prokleta vzpenjača, že zopet mi zastavlja pot!“ je zaklel pri sebi Evgen ter Plavcu ljubez-nivo odzdravil.

„Vroče, vroče!“ je vzdihnil Plavec. „Ako bi bil človek še debel, bi ne preстал!“ In pri tem se je pogledal po svojem mogočnem trebuhu.

Evgen se je zasmel. Plavec je znal dati svojemu dovtipu vedno neko novo barvo.

„Ali ste hoteli k nam, gospod Evgen?“

„Da. Ali je gospoda že zbrana?“

„Vsi! Keglji padajo, ko Turki pred Belim-gradom. To naj bo v tej vročini zabava! Bog se usmili! No, pa pojdiva skupaj!“ je pristavil ter začel počasi korakati po nekoliko zanemarjeni poti, ki se je vila med akacijami okrog hribčka navzdol.

„Veste kaj!“ je nadaljeval. „Da se ne bova lovila, naj vam povem takoj, da sem hotel k vam. V gostilni ni mogoče govoriti o poslih. Torej, — denarja rabim! Inženerji so domerili in prihodnje leto se prične gradnja železnice same. Prevzeti mislim vsaj naš del proge. Pri vas mi leži kapital takorekoč mrtev, kajti onih obrestij z dobičkom pri takem podjetju niti primerjati ni. No, kako mislite?“

Pogledal je prežeče Evghena. „To sem vam sicer že vse povedal, a zdi se mi, kakor da ste pozabili!“ je pristavil s trdim, poslovnim glasom.

Evghenu je bil razgovor do skrajnosti mučen. Vedno iznova ga je ta debeluh spominjal, da življenje ni tako pisano, kakor ga živi on. Sicer bi se bil kmalo potolažil, ako bi mu bil Plavec vzel tudi zadnji kotiček, a to tirjanje mu je bilo neznosno. Kaj vruga! mati ima ugotovljena svojo doto na poslopju, — živel bo pri nji, pa še kako službo si dobi. Naj stori Plavec, kar že hoče, samo pri miru naj ga pusti! Pri tej misli je zamahnil nehote z roko malomarno po zraku.

Plavec je to zapazil in vzkipel:

„Oho! tako pa ne gre, moj dragi! Toda z vami tako ni nič!“ je pristavil mirneje in počasneje. „Veste kaj, vaš brat je bogat človek. Gotovo ne bo hotel, da pride taka stara hiša, kakor je vaša, na boben; zato stori vse, kar bo mogel, saj je pameten in dober mož. Najboljše je, da pišete kar njemu!“

„Dobro! To lahko storim!“ je pritrdil Evgen naglo. Oddahnil se je. Vsaj nekaj časa bo imel mir, naj naredi brat, kar hoče.

„Eh, vi storite, dà!“ je zmajal Plavec smehljaje z glavo. „Kdo bo vas čakal! Ne smete mi zameriti, če rečem, da bi vas moral še petkrat spomniti na to. Kar v mojo sobo pojdete zdajle, pa spišete tistih par besed. Potem greste pa lahko v družbo. Samo četrť ure zamudite!“

Evgena je jezilo, da mu ta človek kar zapoveduje, a rekel ni nobene. Prikimal je nemo, in prešla sta na drug pogovor.

„Zatrdite bratu, da se ne šalim!“ je poudaril Plavec še enkrat, ko je postavil v svoji sobi pred Evgenom pisalno pripravo.

Evgen je pisal naglo, — zunaj na vrtu je slišal glasno govorjenje in smeh.

„Poglej sam enkrat domov, če ti je mogoče. Jaz si v teh homatijah res ne znam pomagati!“ je sklenil pismo na brata, ga pomolil Plavcu, ki je ravno zopet vstopil, ter odhitel ven. „Naj se prepriča sam, skopuh, da sem dovršil vestno njegov diktando!“ si je mislil.

Na kegljišču je bilo polno družbe, domačinov in letoviščarjev, gospodov in dam. Od vseh strani so molili Evgenu roke. Imeli so radi v svoji sredi živahnega, vedno veselega in šaljivega družabnika.

„Gospica Alma! He, gostilna! Pivo!“ je klical. „Kaj si še vedno jezen, Jarec?“ se je obrnil do plešastega, trebušastega gospoda, ki se je narenil, kakor da njegovega prihoda ni zapazil.

Gospod Jarec je bil namreč užaljen. Kadar je bil nekoliko vinjen, postal je neizrečeno vljuden. Odkrival in priklanjal se je vsakomur, ki mu je prišel v bližino, dà, v najhujšem stadiju je celo luno pozdravljal. To njegovo šibko stran je porabil Evgen ter obesil, ko se je gospod Jarec odpravljal oni dan domov, v veži razsvetljen lampijonček, kateremu se je vljudni gospod Jarec spoštljivo odkril. Drugi dan se mu je smejal ves trg, a gospod Jarec ni pogledal Evgena več in šele po sedmi četrtinki se mu je odkrival.

„Pivo, hej, pivo!“ je vpil zopet Evgen, ko mu ni ničesar odgovoril.

„Kaj toliko vpijete, saj nismo gluhi!“ se je prismejalo z vrčkom piva v roki iz hiše deklet,

zdravo, krepko, živo, z očmi veselimi in jasnimi, ko pomladnje nebo.

„Sinoči ste napravili že zopet junaško delo! Da se vam le ljubi!“ je pristavila tiho.

„Jaz? Kaj pa?“

„Ne tajite no! Kdo pa bo drugi? Kaj ne, da ste bili vi? Saj vas ne izdam!“ je silila.

„Kaj pa je?“ je vprašal davčni pristav Jaklič, Evgenov najboljši prijatelj, ki je ravno pristopil.

„Opoldne je bil sodnik tu in je pravil, da je slišal spodaj v pritličju okrog štirih popoldne neki šum. Šel je pogledat in dobil ravno staro kontrolorko, ko je motala popolnoma pijanega kontrolorja iz nekih vajet, ki jih je bil privlekel seboj!“ je pripovedovala Alma pretrgano vsled smeha. „To ste napravili gotovo vi, gospod Evgen?“

„Pst! naj ostane med nami!“ je zapretil Evgen. „Ko sem se vračal domov, sem dobil na trgu starega kontrolorja, ki se je ravno priguhal iz Breznikove beznice. Ko je pijan, itak nikogar ne pozna, zato sem snel z vrat Orehkovega hleva vajeti, ga lepo upregel in ga gnal na vodo. Moral je piti iz konjskega korita, čeprav me je na kolenih prosil usmiljenja. Zatrdil sem mu, da sem španski ropar. Ko se je pa dobro pokrepčal, sem ga tiral nazaj do doma, mu pomagal odpreti in ga potisnil z vajetmi vred v hišo. Moral se je kje zaplesti, ker sem kmalo zaslišal njegovo staro, ki ga je prišla reševati. Par jih je že dobil pod rebra, haha!“

Družba je postala radovedna, zakaj se trojica tako iz srca smeje, in Evgen je sam pripovedoval, v kakem položaju je našel sodnik starega kontrolorja. Pristavil je še, da se govori, da ga je nekdo peljal na vodo ter nedolžno vprašal, kdo je prišel na to krasno misel.

„A med nami!“ je zabičil Almi pozneje še enkrat, „če izve mama, ne bo konca pridigam, in jaz ne napravim nobene več!“

Družba je imela za nocoj dovolj snovi. Mnogo jih je obedovalo pri Plavcu, in tudi Evgen se ni ljubilo domov. Ko ga je prišla dekleta klicat, da ga mati čaka z večerjo, jo je odslovil.

„Medved, ti si soliden človek in greš opolnoči, ko nas vržejo tu ven, naravnost domov. Dobro! Reši me kavarne in vzemi me s seboj, makar s silo. Veš!“

Opolnoči se je družba dvignila. Plavec je bil natančen.

„Mi gremo v kavarno, kaj ne?“ je vprašal nekdo in skoro vsi so pritrdili.

„A midva domov!“ je opomnil Medved Evgenu.

„Da! takoj!“ je odgovoril Evgen malodušno.

Nato pa se je splazil v vežo ter se skril za vrata. Videl je dobro, kako je odhajal Medved, počakal zunaj še nekoliko, zamrmral nevoljno: „Eh, kdo te bo čakal!“ ter odšel.

Evgen se je previdno izplazil iz svojega skrivališča ter stopil na prosto.

„Medved, Medved!“ je zaklical previdno, da bi ga pač ne slišal. „Kje je Medved?“ je vprašal družbo gospodov, ki so prišli ravno iz veže.

„Medved je šel. Saj te je iskal!“

„Šel je? Na! potem je sam kriv, da grem še v kavarno!“

Družba se je zasmejala in krenila proti kavarni.

Ob petih zjutraj je dospel Evgen v svojo sobo. Izgubil je bil pri igri dvajset kron.

(Dalje prihodnjič.)

ČARDAŠ.

Jek gosli, cimbal, viole
v tihotno noč se glasi,
pod lipo plešejo čardaš
pod lipo sredi vasí . . .

In kôdrolási cigani
tam strune ubirajo
ti živi strastni akórdi
v dnu srca prodirajo . . .

Te pesmi divje, proseče
prelivajo v mlado se kri,
in strast v ogorelih obrazih
in ogenj plamti iz oči.

Glasneje zapôjejo strune —
urneje se pari vrté . . .
Ah, čardaš, čardaš razkošni
prešel si jim v kri in v srcé.

Nekoč pod lipo zeleno
Slovani tu rajali so
in v plesu slovanskem si bratsko
desnice podajali so . . .

Noč legla je na planjavo
na lepo prekmursko polje
pozabljene naše so pesmi —
pozabljeno naše imé . . .

Zdaj tuje pesmi akordi
čez prekmursko plavajo plán . . .
Pod lipami plešejo čardaš
na cimbale vdarja cigan . . .

M. P. Nataša.

ROB. AUER:
SVEČAN DAN.

HANS MAKART:
ALBRECHT DÜRER.

VSAKDANJA TRAGEDIJA.

Spisala Zofka Kvedrova.

Iz bolnišnice so ga poslali domov. Da nimajo prostora zanj, in potem je tudi že šest tednov v bolnišnici, a njegova bolezen se lahko vleče še vse leto.

Da bi mu vsaj umreti pustili tam — je dejal — ozdravel tako ne bo nikoli več.

Kam bi prišli, če bi hodili ljudje v bolnišnico čakati na smrt — so mu odgovorili. — Žal jim je, ali ni prostora in drugi že čakajo na njegovo mesto. Drugi, katerim bi zdravila in zdravniki kaj koristili, a pri njem, — pri njem je pač vse zastoj!

Pa je odšel. Z železnico se je odpeljal iz mesta, a zdaj ima od tu, od postaje, še kake tri ure hoda. In slaba pot, sneg, močevina. Nikakor se mu ni dalo iz gorke krčme, kjer se je ustavil, da se malo okreпча.

Kako pojde tako daleč, ko je ves slab, medel in bolan! — V bolnišnici so mu naročili zadnje dni, naj piše ženi, da pride domov in da naj ga pride ona z vozom čakati na postajo. Pisal ji je pač, a o tem, da pride, ji ni pisal ničesar. Kako naj pride z vozom ponj, revica, ko nima niti za jed in kurjavo? Z otroci zmrzuje, sirota; — kaj je to, kar ženska zasluži na dnini?! Za sol komaj, a ne da bi družina živela od tega. In on ni že vse leto ničesar zaslužil. Lansko zimo se je bil prehladil, a potem je bilo konec z zdravjem.

Oh, bolezen! Bogat jo že prenaša, ali beračem je hudo; vsem tistim je hudo, ki živijo od svojih žuljev! Saj izpočetka se še živi; ko človek misli, da bo kmalu bolje in potrpi in drugi potrpe ž njim. Ali tako, če nič ne pomaga, ko je vse zaman, vsa zdravila, ves trud, ko se vleče bolezen po tedne, mesece, — in tedni postanejo tako dolgi in neznosni, — o takrat je težko! Vse gleda takega bolnika po strani, tuji ljudje in domači. In po vasi pravijo, če se pogovarjajo o njem: „Da bi se vsaj že prekrenilo na to ali na drugo stran!“ In človeka gledajo s takimi očmi, kakor da nima več pravice, hoditi po tem božjem svetu.

Oh, izkusil je vse to, izkusil! Njegova žena je bila dobra in rada ga je imela, a vendar je dejala enkrat: „Ali ozdravi, ali umri; tako ne gre več!“

In prav je imela. Zdravila, vedno zdravila, vino, boljša hrana, — a samo beraštvo! Vse je šlo zanj, za bolezen, — drugi so jedli nezabeljen krompir. In to je bilo pomladi in poleti, ko je žena hodila na poljsko dnino, ko ni bilo treba drv in tople obleke in ko se je tudi vedno kje kaj dobilo, — sadje in na polju kaj, — ali zdaj! Kaj bo zdaj po zimi?! Zaslužka nič, on bolan, otroka majhna, a drv ni, ni obleke, ni hrane. Ko bi bila vsaj bajta njihova, ali tudi za to treba plačevati najemščino!

Saj se ne upa domov!

Žena se ga bo prestrašila in otrokom bo še tisto malo odjedel od ust, kar jim mati s težavo prisluži in izprosi. Kaj naj gre beračit? Kmetje so ga že tako pikali, odkar je bolan: „No, koliko zaslužiš? Kako živite, ti, žena in otroci? Tako pride, če se ljudje ženijo samo na roke!“ — O, siromak nima sreče, nikoli je nima! Usojeno mu je tako že od rojstva!

Stisnil se je v kot za mizo, kakor da se hoče skriti in najraje bi bil kar takoj na mestu umrl. Na vse bolnike se je spomnil, kolikor jih je kdaj poznal v vasi. In vsem je bilo težko. Tudi premožnejšim se je godilo slabo in mnogo so trpeli, — ne le od bolezni. Kratka bolezen, ta je še za kmeta. Ljudje so ljubeznivi z bolnikom in postrežejo mu, če morejo; — dolge bolezni so pa pekel za vsakogar. Ako ni več upanja na zdravje, potem ljudje samo še čakajo, kdaj bo tak nesrečnež izdihnil. In vselej jim traja predolgo. Kolikokrat je slišal, kako so tarnali ljudje: — „To se vleče in vleče, — ko bi bil vsaj že konec!“ — Žene so govorile tako za svoje može, starši za otroke, — vsi! In ni bilo samo usmiljenje z bolnikom, ki trpi in se muči po nepotrebnem, — to je bil skoraj le izraz njihove lastne nepotrpežljivosti, s katero so čakali odrešitve sitnosti in dela, ki so ga imeli zaradi bolnika. Bolnik jim ni mogel njihovega truda nič več poplačati, niti s tem, da bi ozdravel. In vsak bolnik je sam težko čakal smrti; — bal se je umreti, ali tudi živeti se ni dalo več. In kolikor bolj so mu domači kazali, da se predolgo obotavlja, da je njegov čas že potekel in da bi moral končno že oditi, — tembolj si je tudi sam želel konca. Oh, in kako dolgo se ga je še ogibala smrt!

Na primer on! Če bi bil že pred par meseci umrl — ali pa vsaj zdaj v bolnišnici, to bi bilo najbolje. Laglje bi živeli brez njega, zdaj, ko jim je le ovira in v nadlogo. A zdaj bodo čakali in čakali, kdaj bo izdihnil, od tedna do tedna. Saj ve kako je bilo z njegovo materjo. Bolna in bolna, a umreti ne in ne. In on je bil dober sin in dosti je storil zanjo ali tudi on je čakal nestrpljivo konca, s trepetajočim srcem in z zavestjo, da je grdo in greh, ker tako preži na materino smrt. Kolikokrat si je to sam očital in se trudil, da bi se osvobodil nestrpnih mislij! — Pri kraju je ž njo, samo še muči se in meni je v težavo in pokoro. Kaj bi ne bilo lepše, da umrje?! — In ko ji je bilo pozlilo, je vselej čutil neko zadovoljstvo: „Zdaj je konec, hvala Bogu!“ in razočaran je bil, če ji je zopet malo odleglo. In on je bil dober sin, iz srca rad je imel svojo

mater. Vedel je, kako je to, če človek za svoje že odmrje, ko se sprijazni z mislijo, da je izgubljen zanje, — a on umira in umira brez konca, brez kraja.

Bolela ga je misel, da je zdaj sam na vrsti, da čaka zdaj njegova žena z otroci na njegov konec; — ali tega ni zamerjal ženi, saj je vedel, da ga ima rada, da trpi zaradi njega in njegove izgube. Ali to je prav tako kakor gnil prst: prej kakor odpade, bolje je.

Saj se ne upa domov!

Prestrašili se ga bodo bolj, kakor če bi prišel iz groba. Zdaj na zimo! In morda bode trajalo še mesece!

In prositi bo moral! Na občino bo moral, da mu bodo kaj dali in k šolskemu svetovalcu, da dobé otroci nekaj obleke v šoli. Pa ga bodo pikali: „To je od tega, če se ljudje na roko ženijo!“

Kar sliši jih. Oh, takrat, ko se je ženil, kako je prosil, koliko je imel potov, preden so mu dali ženitvanski list!

„Saj nimaš ničesar. Tistih par goldinarjev bo komaj za poroko! Mi ne pustimo, da bi se ljudje ženili na roko. To bi vsakdo, a otroke naj redi občina.“

In niso mu dali dovoljenja tisto leto. Drugo leto ga je dobil, ko je bilo njegovo dekle že v sramoti. In kako so ju zmerjali povsod! Župan je bil strašno jezen in grde reči je govoril, ko mu je podpisoval tisti nesrečni ženitvanski list. Kakor da revež ne sme biti človek! Njegovi vrstniki so se vsi že davno poženili in nihče jih ni grdil — ali, seveda taki siromaki niso bili, kakor on.

Čudna pravica je na svetu. Kaj ni imel rad žene in otrok, kaj ni bil pošten in dober, kaj ni delal, kakor nihče v vasi?! Pa kaj ima od vsega tega? Najraje bi poginil, kakor garjev pes sredi ceste. Ali niti smrt ne pride, kadar bi človek želel.

Saj se ne upa domov, ne upa se ženi pred oči, ne upa se iti krast svojim otrokom še tisto boro trdo skorjo, ki so jo dobili kje iz usmiljenja!

Obesil bi se ali karkoli.

In spomnil se je, kako so pripovedovali v bolnišnici, da se je neki bolnik v gozdiču nad domačo vasjo obesil, ko so ga poslali domov. In ženi je pisal, da ji ne mara delati nadleže, ker ima njo in otroke preveč rad. In vsak, kdor je govoril o tem, je dejal, da je mož napravil prav.

In če bi ne bilo sramota in greh . . .

Zdrznil se je . . . Ura je bila enajst, počasi se je odpravil iz krčme. Strašna pot se mu je zdela; pri vsakem koraku je omahoval. Po ušesih

mu je vedno zvenilo: Najbolje bi bilo, da se človek obesi, najbolje, najbolje! — Mehanično je potipal za ozki pas, ki mu je držal hlače. Kakor da je prijel za žareče železo, tako ga je zapeklo v prstih. In vendar ga je izpreletelo nekaj, kakor zadovoljstvo, da je pripravljen. Dreves je dosti ob potu in veje so nizke. Nehote je pogledal vsako drevo, mimo katerega je prišel. — To bi bilo dobro in to. Tukaj so veje preslabe, tam bi bilo previsoko!

Kmalu ni čutil nič več bolečin in utrujenosti. Opotekal se je in omahoval, kakor pijanec, ali zavedal se ni. Prišel je do malega gozda in tu je primerjal in izbiral ves goreč in vnet. — To bi bilo pravo drevo — je dejal večkrat ravno s tistim dopadanjem, kakor da bi si izbiral debela za hišo. In pod smreko se je ustavil. Lepa smreka, vitka, visoka. Široke veje so segale prav do tal in se plazile po zemlji, kakor da odpočivajo v travi. Človek bi šel kakor po lestvi navzgor, stisnil bi se v tiste goste veje, da bi ga nihče ne videl, niti zdaj, niti po smrti. Stopil je črez jarek in se postavil pod drevesom; čisto se je skril med veje in zadovoljno je gledal proti vrhu. Prav nič ni bil nemiren ali žalosten. Dolgo je stal tako, topo in nekako veselo. Odrešen bo — konec bo. — In takrat je hotel seči za pas — ali čudno, roke mu niso ubogale, ni jih mogel upogniti. Še parkrat je poskusil v strahu. In spomnil se je besed iz krščanskega nauka: Duh je voljan, a meso je slabo! — Prestrašeno je strmel v veje, topo in brez misli, kakor otrok in potem ga je prevzela groza. Videl se je viseti gnilega in prokletega med vejami in v ušesih mu je zadonelo tisočero glasov: — Greh! greh! pekel! — večna kazen božja! — V strahu je odskočil nazaj na cesto.

Strašno se je zasmilil sam sebi. Zakaj ravno on, zakaj ravno on nima miru, da bi legel in v miru čakal na smrt! Vsaj to bi mu privoščili. In v svoji kratkovidnosti je proklinjal zdravnike. Ti so ga izgnali iz bolnišnice, ti! Ne privoščijo miru siromaku, ne privoščijo! Če bi bil bogat, bi ga nihče ne podil od tam, ali siromakov ne trpé, pobili bi jih, pobili! Stiskal je pesti. Nimajo srca, nimajo! Da ni prostora, pravijo, ali zanj bi se že našel prostor, drugi bi se lahko malo stisnili, — on bi potrpel, na slami bi spal na tleh. Kako pa doma? Na eni postelji ležita z ženo in še najmanjšega otroka imata pri nogah — a kak je ta počitek zanj, ko je tako bolan in slab!

Zakaj so ga spodili iz bolnišnice?! Oh, ti, ti gadje! Kakor paradiz se mu je zdela bolnišč-

nica, ko je omahoval po ti slabi cesti, po mrzli snežni brozgi proti domu v skrbi, v siromaštvo, v glad.

Ali Bog je pravičen, Bog je pravičen! Ne bo dopustil, da bi se vlačil tako okrog, kakor pobito pse.

Ali pot je težka, strašna: — leden mraz mu je legel od nog gori proti srcu; saj bo umrl prej, kakor pride domov! Bog se ga usmili in potem bo žel plačilo, večno zveličanje, nebesa. O, na drugem svetu bo boljše, lepše!

Kakor senca se je vlekel po cesti dalje. In vedno je čakal: zdaj, zdaj padem, zdaj umrjem. In ne bo greha, ne bo sramote. Njegovi otročki bodo brez strahu, brez groze mislili nanj.

Večno se je vlekla pot, večno. In še vedno ga je držalo nekaj kvišku, še vedno ga je nekaj porivalo naprej. Samotna in zapuščena je bila pot, žalostna in obupna. Joj, kako žalostno je ležalo solnce na ledenih mlakah!

Počasi, počasi se je odmikala pot in vendar je bil skoraj prestrašen, ko je stopil iz gozda. Doli v dolini je zagledal vas. Torej jo vendar še enkrat vidi, torej vendar še ni pal! Težko se umira, joj!

In nakrat mu je bilo, da ne bo še umrl, o ne! Ne bo mogel umreti, ne bo mogel! Spomnil se je mačke, katero je hotel enkrat ubiti. Zlomil ji je hrbtišče in jo pustil za plotom, da segnije. Ali drugi dan jo je videl, kako se je vlačila okrog. Od daleč jo je videl, kako se je vlačila. Ni je mogel ubiti do kraja, čeravno mu je bilo vselej neznosno, kadarkoli jo je zagledal. In še tedne se je vlačila okrog — tako že polpoginjena.

Tako bo z njim! Vlačil se bo okrog in ljudje ga bodo gledali težko, kakor on nekdanje tisto mačko, in žena se bo mučila vsak dan z njim in težko bo čakala, da pogine. Oh, saj vsi ti ubogi bolniki okrog po vaseh, reveži, siromaki — ne umirajo človeško. Lačni so, niti tiste slabe hrane niso siti, lepih besed ne slišijo, nimajo kota, kamor bi se stisnili in mirno čakali na smrt.

O, siromaki ne umirajo človeško! Kakor živina, kakor živina in še slabše.

In vlekel se je dalje proti vasi, kjer se ga prestraši žena bolj, kakor bi bil prišel iz groba, kjer bo odjedal svojim otrokom kruh, kjer ni mesta zanj in ni zavetja.

Zimsko solnce se je blede in mrzlo nagibalo za hribe . . .

ŽRTVE ZLATA.

Spisal Jos. Jeranov.

I.

Qui non habet in nummis,
dem hilft nix, daß er frumm is.
Luther.

kscentrična gospa Burja je uganjala po brezmejnih podnebesnih dvoranah svoje orgije: grozne čadastozamolke pošasti, priklenjene po temnih, zaduhlovlačnih globelih med nebotičnimi gorskimi orjaki so se iztrgale s svojih verig, ... nevidni, sikajoči in piskajoči zračni duhovi so se zvijali po vzduhu, ... eterične silfide so vzhičene stokale in ječale v razkošnih objemih svojih ljubimcev, lancev rešenih elementov.

In vsa ta pisana družba je bila pri Burji v gostéh!

Stari, krmežljavi Eol pa je zadovoljno opazoval svojo razposajeno deco, sedeč v mračni špilji in gladeč svojo sivo brado. Naposled, ko mu je bilo hrupa in divjega vrvenja dovolj, je otvoril vrata svojemu čemernemu sinu Gornjaku ter ga izpustil med divjo, razkošnega veselja pijano družbo.

Hej, to je bil polom in grom, beg in tek!...

Nežnopolte silfide je obletel čam do najtanjše žilice, — zadržtele so od silnega mrazu, zavile se v mehke tančice in odhitele na jug, svojim materam v gorko naročje.

Stoglaví zmaj Ogršček in pa kosmati teleban Zdolec sta se skrajema postavila urnebesnemu Gornjaku po robu; pa nedolgotega, in bežala sta raztrgana v nedogled tja po širnih poljanah, puščajoč za sabo po tleh sledove in ostanke svoje svatovske obleke.

Dvonožna bitja, plazeča se globoko doli na tleh sveta, pa so vzkliknila:

„Eh, eh! Imeli bomo letos še hude nazimke... Lejte si no, kaj nam je zopet snega nabrkalo!“

Okrog plešastih glav sivih skalnatih orjakov so se še nekaj časa vlačili razpršeni strahovi, potuhnjeno se plazeč po trebuhu in iskajoč varnega zavetja pred svojim silnim neprijateljem, — naposled so se polagoma izmuzali vsi, tja nekam za nebosklon, vsi zapored, drug za drugim...

Na pometenem in izlikanem azurnem nebesnem obloku pa so začeli prižigati luči.

Med rubinaste, zlate in srebrne lučice je priplaval mesec v spremstvu svojega dvora. Lice mu je bilo zabuhlo in zabreklo, nos se je zdel daljši ko drugikrat, iz oči mu je odsevala motnobleda svetloba. Malomarno je plul po nebesnem svodu, mehanski sipajoč srebrne svoje snope, po mehkem volnenem snegu, po začrnelih vislih zabrežnih kolib, po poskakujočih valčkih motne Save in nad ponosnim gradom na strmem obrežju. A tu se je vršilo danes nekaj posebnega: zvonek smeh je udarjal skozi okna in mogočni akordi so brneli po zraku.

Dremotni mesec se je malce izčajmal iz svoje omotice, in, kakor je že zvedav ta stari brlè, je skrbno obletel poslopje sredi vrta, odkoder so zveneli mehki glasovi. Toda težka vrata so bila povsod skrbno zatvorjena, na vseh visokih oknih so bili gosti težki zastori, ki ni bilo v njih opaziti nikake luknjice in vrhutega si še nihče ni upal odtrzniti okna, boječ se, da bi ga burja ne zbodla v nos.

Že je priplaval mehek oblaček užaljenemu mesecu naproti, da mu zastre s tančico bleščeče lice.

Tedaj pa so se nenadoma odprla visoko ob vitkem stolpu vrata — in na balkon je stopil mlad mož.

Zvedavi mesec ga je brzo ošinil z jasnim žarkom. Srebrnobledičasti žarek je nervozno preletel po njegovem vitkem stasu, ogrnjenem v črno salonsko opravo, ki je dišala še po novem sukancu in krojaškem vosku, — nato je poskočil na plave, nekoliko trde lase, — zatrepetal v modrih očeh, mrkih in globokih, neizmerno globokih, — odtod je švignil na povsem vsakdanji nos, ki se je videl le vsled tega nekam odločen, energičen, ker ga je stiskal zbočki, na njem čepeči nanosnik, — nervozni žarek je spolzel zatem z nosa na skrbno poščetkane brke, šinil na belo čelo, kjer se je skrtil za majčkeno gubico, — pa le za nekaj hipov, zakaj suhljata roka se je dvignila ob črnem fraku ter pogladila visoko čelo... Preplašeni žarek pa je poskočil izza gubice in se hitel gledat in zrcalit na prstanec, kjer se je bleščal zlat obroček — poročni prstan.

Bela ovčica pa je tedaj priplavala po obzorju in ovila mesec v moten mrak...

IVAN REPIČ:
„ADAM, KJE SI?“

Mož na balkonu je segel v žep po svoj smotkovnik, na katerem je bilo vvezeno ime: „Dr. Gojmir Orel“, s svilo v secesionistovskem slogu — ter si prižgal dišečo havansko-viržinko.

Potegnil je globoko, razdraženo, pa puhnil gost oblaček dima v mrzlo noč, kakor da bi se hotel s tem iznebiti nečesa sitnega, zoprnega...

Dr. Orel se je naslonil na ograjo balkona ter se vtopil v temne, črmožljive misli — — —

Ob svatovskih dneh kipi navadno poročenecem srce v neodoljivem hrepenenju; razburkano jestvo pričakuje nečesa prekrasnega, povzdigujočega, in najsi tudi trepeče prenežno srce v temnem strahu, v negotovi slutnji, vendar je to čustvo v svojem bistvu pričakovanje, plaho pričakovanje novega življenja, ki mu je bilo vse dosedanje le malopomemben vvod.

Prav nasprotno čustvo pa se je porajalo v duši dr. Orla: zdelo se mu je, da je pravkar doigral pretresujočo tragikomedijo svojega življenja, da je že prekoračil vse čeri in preskočil vse kopinje in trnje, ki mu je vrezalo v dušo globoke rane. Pričakoval je sedaj le mirnega, udobnega življenja, in skelelo ga je samo to, da si je novo življenje kupil tako drago.

Pred očmi mu je vstajala rakev, golobjesivo pobarvana, z zlatim križem na pokrovu, z venci in šopki cvetlic naokoli.

In dvignil se je zlati križ, dvignil pokrov, in bleda devica v beli tančici se je vzpela kvišku, pogledala nanj milo, turobno, pa zadrhtela s sinjimi ustnicami:

„Gojko... kako sem te ljubila!... A še sem tvoja... tvoja Anica. — Stisni me k sebi... ljubček!... Ah, kako me mrazi!...“

* * *

Dr. Orel je vztrepetal. Nagloma se je vzklonil, vrgel smotko preko balustrade, pa se hlastno oprijel odtrznjenih duri.

Dr. Orel je nosil pezo treh križev svojega življenja in še nekaj let povrhu na svojih plečih. Vkljub temu še ni imel samostojne službe, temveč je bil še zmeraj koncipient v S., zakotnem mestecu na Slovenskem.

Bil je tiste vrste človek, ki se spričo svojega pičlega samostojnega mišljenja najraje naslanja na druge, a se tega ne zaveda niti sam, niti njegova družba. Navzlic tej nesamostojnosti se je dr. Orel tudi še posvečal „socialnemu delu“ in je „probujal svoj borni narod“.

Nastopal je kot govornik pri raznih političnih, bralnih in bogsivešekakih društvih, in beseda mu je tekla kakor slap iznad pečine.

A poslušalci so hiteli pritrdjevat: „Ta pa, ta! Ta zna prave strune ubirati!... Je pač istina: kar iz srca prikipi, se v srce lovi!“

Zavedali se, sevé, niso, da jim je govornik polagal v duše le tiste misli, ki so v njih samih že dremale izdavná, da je izražal le tiste nazore, ki so jih že čitali v tej knjigi ali onem časniku: govornik je popihal le prah z zaprašenih duš poslušalcev, ki so se potem naslajali ob pogledu na svojo lastno notranjost, veseleč se, da niso osamljeni v svojem prepričanju, v svojem naziranju.

Da dr. Orel še ni pogodil trdne točke, ki bi se na nji vzdržal v življenju, je razodevala tudi njegova razdvojenost in vihravost. V svojem govorniškem zanosu se je navduševal za visoke ideale, slikal je svete cilje v oblake, a iz njegovega dejanja, njegovega vsakdanjega življenja je dihala nezakrita sebičnost...

Bilo je neke otožne nedelje popoldne. Orlu se ni hotelo več posedati v krčmi in ubral je pot iz mesta ter krenil po stezi med žitnimi polji. Sivo nebo je kakor odrevenela svinčena polobla nepremično slonelo na brdih in zdelo se je, da se spušča niže in niže, stiskajoč in moreč kar je pod njim.

Težko kakor mōra je ležalo na zemlji; le sempatja je popihal vetrec, da je završalo v zlatem žitnem morju in je uveli mak priklonil rdečo svojo čepico.

Dr. Orlu je bilo puščobno v glavi in prazno v srcu. Zdajci pa ga je zdramilo iz pustih misli vitko dekle, ki se je bilo pojavilo izza ogona.

„Kaj pa vi tu sredi polja, gospodična?“ jo je ogovoril.

„Tako pusto je ob nedeljah doma; pa sem šla majciko na plano. Oh, kakšna soparica je danes!“

„Pa cvetk ste si nabrali, in kako krasnih!“

„Eh, nič posebnega ni najti; sam plevel, le glejte: mačje oči... kokalj... slak... mak... Še glava bi vas bolela, če bi jih duhali!“

„Prav govorite, omotiti bi me utegnile in zmešati glavo; pa ne vaše cvetke, pač pa takele oči, če bi večkrat zrl vanje,“ je smehljalje pristavil dr. Orel, zroč ji v zardelo obličje.

„Hudomušni ste, gospod doktor,“ je dejala z očitajočim naglasom, ki je razodeval, da ni vajena pretirano laskavih besed.

Dolničarjeva Anica je namreč živela samotarsko s svojo materjo, vdovo orožniškega nadstražnika. Vdova je dobivala neznatno pokojnino, a vendar sta živeli s hčerjo še precej dobro, saj je imela Anica zmerom polne roke dela, ker je

bila spretna šivilja, a poleg tega delavna kakor mravlja. Tudi njena zunanost je bila nenavadno prikupljiva, a Anica je bila navzlic temu pohlevna in ponižna.

Občevanja z moškimi je bila prav malo vajena; zato ji je pa sestanek z dr. Orlom napravil globok vtis. Ko sta tako šetala med razori, in ji je govoril o naravi, o lepih veselica in širnem svetu, ji je postajalo nekako mehko, in poželela si je za hipec, da bi mogla ž njim še večkrat hojevati, še večkrat poslušati njegovo prisrčno govorico.

In odsihdob sta se z Anico videvala večkrat. Ljubki Aničen obraz, njeni zlati lasje, njena alabastrska polt in prekrasno oblikovani stas — vse ga je neizrečeno mikalo, in zarekel se je in zaklel, da mora biti njegova, pa naj jo pride stražit sam kerub z ognjenim mečem.

Njegova ljubezniva govorica in prijazno vedenje nista ostala brez vpliva: njeni dobri sklepi in materini opomini so se tajali kakor sneg v žarečih solnčnih žarkih, in udajala se je bolj in bolj razkošnim čustvom, a naposled se je udala vsa... Srečna je bila pri tem, saj je verovala vanj in mu zaupala svojo usodo...

Zopet so žitna polja nadela svojo zlato obleko, mak je stresal svojo rdečo čepico, a med ogoni je hojevala Anica sama samcata in glava ji je klonila nizdoli. Videla ni ničesar več okoli sebe; mrtvo se ji je zdelo vse, mrtvo v njeni duši.

Dr. Orel se ni več zmenil za njo... Zaman so bile vse prošnje, zaman ga je rotila, naj se spomni svojih obljub... Pustil jo je na cesti kot obrano češuljo.

A, ko je prepelica odpredpedikala na jug, je tarnala in zdihovala stara Dolničarica:

„Jemnasta, jemnasta, kaj vse doleti človeka na stare dni!“

In lezla je na podstrešje prebrskavat staro klozje in iskat zibeli...

Iz dr. Orlovega „praktičnega svetovnega nazorja“ pa je dozorela misel: „Treba je, da si postavim trden temelj obiteljskemu življenju in si zagotovim brezskrbno bodočnost!“

In krenil je k veletržcu Strgarju, pa ga poprosil za roko njegove najstarejše hčerke, Olge.

Dosegel je vse: roko hčerke in — lepo doto...

Ko so ju prvokrat oklicali, je bila tudi Anica v cerkvi, kamor je zopet pogostokrat hodila, posebno odkar so ji zagreblji še ono, kar jo

je vezalo na zemljo — njeno drobno dete. Šele pred nekaterimi tedni je navček zapel tužno svojo pesem...

Župnik je monotonski čital iz oklicne knjige par za parom... Ko pa je zaslišala Anica Orlovo ime, zadrhtela je ob cerkvenem stebru pod korom in spolzela na mrzli tlak.

Nepremično, tópo je zrla v levi stranski oltar, misleč da gleda vsa cerkev le njo... zapuščeno... osramočeno...

Strmela je v svetnika Florijana, ki je neutrudno izlival vodo iz vedrice na gorečo hišo... ah, ne!... po njenem vratu, po njenih plečih je šinil mrzel curek — in zazebló jo je v dnu duše, da je zadržetala ko resje v vrtincu.

Krenila je oči na sv. Roka... na njegovo rano nad kolenom. Iz rane je tekla kri, črna, po mečih že strjena v žmuklje — obličje pa ji je bledele in bledele... postajalo je voščeno-rumeno... Vzколеbala se je drgetajoča in hitela na plano.

Zunaj je bilo mrzlo in okrog voglov je zavijal ostri garbin.

Toda Anici tega ni bilo mari, omahovala je dalje in dalje, ven iz mesta, kamor so jo nesle noge.

Nič več je ni priklepalo na pusti svet. Pokopali so njeno upanje, njeno srečo, njeno ljubezen in pa njeno vero, da je na svetu še kak poštenjak, da je še kak značajnej...

Škripajoči sneg pod nogami ji je žvrčal mrtvaško pesem. In sramovala se je sebe same in ob spominih na nekdanje dni razkošne blaženosti, njen najlepši základ, se je zastudila sama sebi... Stemnilo se ji je pred očmi in zgrudila se je ob gazi...

Ljudje, vračajoči se iz cerkve, so jo bili našli onesveščeno. Razburljivi dogodki zadnjih dni so jo vrgli na postelj; venela je in hirala, ugašala in — ugasnila...

In dr. Orel? — Če ga je kaj pretreslo?... Ah, seve! Bolelo in skelelo ga je silno, posebno prve čase. Očital si je, sramoval se, skrival se nekaj tednov in dušil svoje spomine z izgovori in opravičevanji. In končno si je bil ukrotil vest, in vse bi bilo dobro, da ga niso vznemirjali še tupatam povračujoči se spomini

In prav na dan poroke, ko je miril razburkane živce na balkonu, je priplula po zraku njena podoba, blede, očitajoča.

Zbodlo ga je kakor sršenovo želo, in odhitel je zopet k družbi, k svoji nevesti.

(Dalje prihodnjič.)

MODERNA ČRTICA PRI NAS.

SPISAL —t—čič.

Naglo hiti naša doba in jedva ima človek časa, pomuditi se pri prikaznih, stoječih stran od obilgatne ceste. „Vi vsi, ki tod mimo greste...“ klic vpijočega v puščavi; opravki branijo, da bi postali in pomislili. Vse se vrši v znamenju hitrice, vse ima posloven značaj; niti naši prazniki, niti naše veselice niso več svečanosti, polne sijaja in čud, obhodov in razkošja. Delavka skoči v jutranjem mraku mimogredé po košček božjega blagoslova, ki ga dá tiha maša z dvema svečama in zaspanim ministrantom — ako sploh skoči.

Ne častimo več bogov z veselimi obrazi, radujoči se polnega solnca nad drhtečim zemljekrogom, in ponosni na krepkost lastnega telesa in čilost duha svobodnega, in ne posvečamo praznikov bogu v slavo z miroljubjem in odpuščanjem. Vse to vršimo sedaj še mimogrede, skokoma. In naše oči ne vidijo jasne harmonije, ki kroži z mirnim zvenenjem od vekov nad nami, preutrujene so od premnogih in presilno se vrstečih vtiskov — dogodek podi dogodek, in nič jasnega, ostro obrisanega, krepko začrtanega ne ostane za njim. Visokih poletov in dolgih ekstaz ne prenesemo več, ganemo in dvignemo se v trenotku in za trenotek.

Tako nekako se je formulirala geneza moderne črtice, poleg novele baje edine pesniške oblike bodočnosti.

Faktično je črtica produkt nove dobe.

Mogoče res nedostaje modernemu človeku onega velikega razmaha, one silne žile, ki je naplavila dela, kakor „Divina Comedia“ ali „Faust“, kakor jih ustvari od velike dobe visoko dvignjena individualnost. Ali pa ne živi moderna duša intenzivneje in globlje, ali se ni krog njenih čustev znatno razširil? Okoli izvira luči je spoznala še velik kolobar sijaja, ki ga oko prejšnjih dob ni videlo niti ni imelo čuta zanj. Modernemu človeku ni treba več mogočnih impulzov, ki so njemu, rahločutcu, prebrutalni; ni treba, da se zmajó vse moči neba in zemlje, da bi premaknile v njem oni prag, ki loči njega vsakdanje materialno zaznavanje od sveta tajinstvenega in neodvisnega, da obrnejo njegove misli preko navadne, gole resničnosti do vélike, mistične resnice, kjer je vse simbol, kjer gleda duh v stvareh sebe in sluti

moč, ki giblje veseljstvo. In skrivnost je in simbol v trepetanju bilk na poljani, in v belem oblaku na globokem lazurju, in v šepetu večera nad valujočo ravnino... In skrivnost in simbol je v tebi, ti rosno oko, ki si tako mrtvo, in imaš vendar blisk, ki si tako trudno pod težkimi trepalnicami, in vendar hrepeniš in obetaš... Teh motivov stari mojstri niso poznali, ker so bile njih oči uprte v daljavo in so izgubile vsled tega občutnost za najbližjo okolico in za veličino trenutka. Demokratski duh naše dobe je privel te motive v književnost. V novi umetnosti so prišle do veljave uboge, neznatne trave brez bujnocvetne krone in brez imena. Brezskrbna noga jih pohodi in ne zapazi, da umira pod njo življenje. In brezkončna poljana, skrivajoča v sebi čredo in pastirja in daljno kolibico, in kmet korakajoč po nji za izguranim kljusetom, in kljuse in plug, in gruda, ki jo reže plug — vsi ti neznatni, prej pozabljeni in neopaženi, so prišli do besede, in govore tajinstven jezik, zaupen in domač. In veličasten, ker je tako dolgo molčal.

To so junaki moderne pesmi, kakor si je poiskal moderni ep figur, dotlej preziranih, iz fabrik in iz temnih, zadimljenih predmesti, kjer te srečavajo korak za korakom beda in bolezen, in skrb in greh, in obup in upor, aristokratske palače sanjajo kakor začarani gradovi za mirnim obzidjem tihotnih parkov — izžite in izpete. A — demokratska po snovi, je moderna umetnost po obliki aristokratsko rafinirana — in to tudi v svoji priprostosti. Tako dalek in samosvoj je ton Dunajčana Altenberga, poeta velikomestnih živcev; vsak pogled je zavešen, kretnje in geste — črez vse se plete zlatoprašna megla, ki temperira kontraste do nians in omota kričavost zvokov, da prihajajo zabrisani do ušes.

Direktni potomci Altenbergovi med Hrvati so se oglašali v dunajski „Mladosti“ in pozneje v zagrebškem „Životu“. Pred leti je izdal senziitivni Andrija Milčinić svoje „Zapiske“, polne divinatorskih pobleskov, eminenten dokument moderne psihe. Njegov slog ni tako bujen in razkošen, kakor je slog Cankarjevih „Vinjet“, ne teče, ne šumi — kakor cizeliran je. Kakor polnoč od poldneva, tako oddaljen je njegov ton od nasilnega pompa Jelovškovih „Simfoni“. Ra-

H. VOSBERG :
ZAPUŠČENA.

njena, iz globin krvaveča, moderna duša se nam odkriva diskretno in ponosno; vsaki stavek — kakor izklesan, in vsaki te opominja: „Postoj in premisli!“ Ta duša ti ne kriči svoje nesreče v uho; da je zadeta do korena, čutiš iz nje distinguiranega govora in zamolke ironije. To so slike gledane in doživljene in postanejo v tebi samem doživljaj. Velika umetnost je v teh kratkorečnih stavkih, globok vrtinec pod to mirno gladino. Poleg rahločutnega Ivanova in kremenjaka Tučiča je v Hrvatih menda edini Milčinović reprezentant te vrste umetnosti.

Vnanje se pridružuje Milčinoviću Katalinić-Jeretov. A on nam nima toliko povedati. Ne toliko novega, ne toliko vseobčega, niti toliko tajinstveno-lastnega, niti s tako eleganco v slogu. Snovno bi vzporedil njegovo „Ivje“ „Iskricam“ Dalmatinca Tomasea, samo da niso njegovi dobri nauki tako samoumevni, kakor njegovega prednika, starca dobe minole. Na mnogih straneh fabula za šolsko berilo s tako jasnim naukom, kakor v „dragocenem zelišču“. Ta ton je tako suhoparen in plitek in — bob ob steno. Navadni literarni motivi starega kalibra se nam ponujajo, ki dobe le tupatam kolorit in svojo barvo v par idilah s hrvaškega primorja. Nikjer pa ne najdeš pravega, kondenziranega soka, kakor ga pričakuješ od pesniške oblike, ki zahteva poleg globokih misli in čuvstev tudi posebno spretno tehniko. Za moderno misel ta knjiga ni nikaka pridobitev.

A mi imamo Cankarja, ki mirno jezdi, kakor Murnov vitez sv. Jurij. On je bojevnik novih idej, on sovraži vso malenkostno konvencionalnost, vladajočo med našimi domoljubnimi krogi, njega vznemirja „strašno duševno uboštvo, ki je razlito kot umazano morje po vsi naši mili domovini“.

V dnu duše fantastičen sanjač, je bil prenemilo vzdramljen iz opojnih sanj, prevečkrat buti vanj njegov sosed — ali ga dregne z bogsigavedi — kakšnim nožem v prsi, ali ga trešči z idejokopitom po čelu. In zato so mu njegoviadržavljeni, s katerimi je prisiljen deliti življenja potrebe, čudovito smešni ali pa zoprni do gadnosti. In njegov smeh krut in njegova antipatija ostra. Iz dionizijskega sanjača je postal upornik. A on

ve, da je ves ta boj proti „večnemu filistru“ večin in brezuspešen. Ti imaš ideje in sanje in svobodo in luč — a večni filister ima moč in oblast: „dvorni svetnik z dostojanstvenim, resnim obrazom; a oblečen v popovsko haljo“.

V „Vinjetah“ je Cankarjeva satira še subjektivnejša, bolj literarna nego življenjska in socialna, v kakoršno se razvije v „Knjigi za lahkomišelnih ljudi“, kjer je oblika črtice sicer prekoračena, ki se pa snovno ne da ločiti od „Vinjet“, ker je „Knjiga za lahkomišelnih ljudi“ samo korak dalje na istem potu, in se začne že v „Vinjetah“ razpletati niti, vodeče v hram Cankarjevega mišljenja, v kakoršnem štadiju se nahaja zdaj. V „lahkomišelnih ljudeh“ poje Cankar turobno nagrobno narodom, ki se v svoji hlapčevski ponižnosti ne morejo otresti tujega gospodstva in iz katerih tesno omejene srede ne more vznikniti nič velikega in osvobodujočega. Voditelji narodov so hladni, brez velikega obzorja. In masa je čreda, ki gre slepo za lepšimi frazami ali za silo. Borniranost in zloba vladata svet, dušna plemenitost in odkrito oko nima veljave — boj proti podlosti — brezuspešen je in — ah — uniči te.

To je globoki akord, ki zveni iz vseh Cankarjevih spisov. Velikim ljudem, stvarnikom idej ni prostora na cesti življenja — oni stoje izven nje, gledajo to žalostno in smešno vrvenje in zadnje zadoščenje tem izgnancem je — smeh namesto solz.

Zofke Kvedrove „Misterij ženske“ ne spada pravzaprav v literaturo, ampak v kulturno-socialno zgodovino. Tisti sestavki so literarno neokusni, nje vizionarne slike pretirane, nje simbolizem plitek; „misterij žene“ je del takozvane „Vera-literature“, s tendencami, ki preveč diše po demagoštvu in nimajo z literaturo ničesar opraviti.

Črtica je pognala v Jugoslovanih lepe cvetove, a kakor je videti, je njen čas za zdaj minil. V nas se je obrnil nje prvi reprezentant na širša pota, podal nam je že celo vrsto novel, naskočil je dramo in roman in v drami in romanu čakamo, da nam pové svojo zadnjo besedo, da nam čita svoj „veliki tekst“.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Dr. Tavčarjeve novele v češkem prevodu. V Pragi je v založništvu E. Blauforta izšla 342 strani obsežna knjiga „Mezi horami a lidmi“. Výbor novel dra. Ivana Tavčara. Prevod je s pisateljevim dovoljenjem oskrbel Josef Paulík. Vsebina knjige je sledeča: Kuzovci. — Když tetěvi tokali (V Zali). — Mladá léta. — Můj syn. — Kalan. — Dítě z Terstu. — Jak se ženi náš lid. — Gričarjův Blažej. — Šarvčeva Meta. — Posavcova třešně. Prevajalec je zbral torej najznačilnejše Tavčarjeve črtice in povesti iz slovenskega kmetijskega življenja. V teh mojstrskih, z rahlo romantiko predahnjenih in v prav posebnem, originalnem slogu pisanih delih je naslikal dr. Tavčar dušo in telo, misel, čustvo in delo našega kmeta tako, kakor sta ga doslej le še Jurčič in Kersnik, ki pa se od Tavčarja razločujeta jasno in odločno. Dr. Tavčar je poleg svojih pokojnih kolegov pisatelj, pri katerem zveni poetska struna najglasnejše. Dr. Tavčar je znal opisati krasoto pomladi, poezijo jutra in mračni gozdni čar s toli intimnimi barvnimi toni, kakor jih vidi in uživa le poet najnežnejših čustev. Kersnik je večji kot stilist, Jurčič ostrejši v karakterizaciji, a dr. Tavčar stoji nad njima v risanju milieua in v duhovitosti zapletanja in razpletanja sujeta. Snovi dr. Tavčarjeve so realistične, a pisatelj jih zna zaviti v lahno, tanko romantičnost, ki vpliva na dušo čitatelja z neodoljivo poetičnostjo. Ti grčavi kmečki značaji bi bili surovi brez Tavčarjeve pristne, nepokvarjene romantike, ki jih pokriva, kakor pokriva biserna rosa oprášeno perje ob našem potu. Čehi spoznajo s to knjigo nekaj najlepših slovenskih povesti in beletrista blestečega talenta. Spoznajo pa tudi življenje našega naroda, trdega v besedah, okornega v kretnjah, a mehko-nežnega po svoji duši. Dr. Tavčar izdaja pravkar svoje „Zbrane povesti“. Zdi se nam, da se Slovenci ne zavedajo dovolj, koliko krasote in umetnosti je v teh delih. Ko izide vsa zbirka, prinese tudi „Slovan“ o njih in o pisateljski ostrobočrtani individualnosti dr. Tavčarja temeljito študijo. G.

Koledar družbe sv. Mohorja za l. 1903. Pri knjižnih koledarjih je postala kolédarska vsebina nameček; hitrih podatkov v raznih vsakdanjih potrebah iščemo tu. Zato je koledar moderna knjiga, ki si jo preskrbi vsak, ki od nje pa tudi pričakuje, da je praktična v vsakem oziru. Pri večjih narodih se željam lahko ustreže z raznimi strokovnimi koledarji,

Slovenci pa smo prišli l. 1902. srečno tako daleč, da imamo le en koledar, zato je ta — večji kakor jih imajo drugi narodi. — Ker ga imamo vsi v rokah, pričakujemo od njega mnogo — vsak po svoje. Največ članov družbe brska po „Imeniku“; — bognedaj, da bi se ta izpustil, kvečjemu bi se lahko vezal kot posebna knjiga — za uporabo koledarske vsebine pa je naš „Koledar“ preneroden. Zato si kupi kmet še vedno svojo pratiko, „gospod“ pa si preskrbi žepni, stenski, skladni ... koledar, tako da pride do veljave le še zabavno-poučni del našega „Koledarja“, t. j. poglavitno: povestice in krajepisi s slikami. — Stalna navada pri nas je, da se jemlje snov za leposlovne, kmetu namenjene spise tudi le iz kmetijskega življenja, češ, to je kmetu znano, torej ga zanima! A to ni vseskozi res. Kakor človeka zanimajo bolj tuji kraji in domači le po spoznavanju tujih, tako bi tudi bilo umestno, prikazovati i v povesticah tisočrim Mohorjanom včasih nekaj življenja ali iz drugih, tudi višjih krogov ali iz tujih narodov. Z veliko slastjo se bo čitalo, kar pripoveduje to pot P. Bohinjec v svoji povesti o dijaškem življenju; žal, da je povest le skica. — Ostali prispevki so slike iz kmetijskega življenja, vendar rešujejo zanimive duševne probleme; tako v Pavlina Pajkova (Jos. Rozman je pridejal kratek njen životopis) in F. S. Pavletov. Da zna F. Ks. Meško ubirati duševne strune, je pokazal tudi tukaj. Žalost, neizprosna minljivost, noč, smrt — to so štiri strune na Meškovih goslih; res done lepo, ali zakaj bi se ne nadomestile enkrat tudi z drugimi, ali bolj nategnile? Žalost, tragika sveta res pretresa človeško srce, ali če ga pretresamo vedno, srce ali počti, ali se — navadi. V obeh slučajih pa se konča — subjektivno in objektivno — poezija. — Profesor Fr. Orožen je spretno opisal Sveti Kum. Dr. Rado Kušej pa nas vodi po najlepših mestih gorenje Italije, nam pove mnogo lepega in nas tupa-tam poučuje po nepotrebnem. — Pesmi, kar jih je, niso slabše kakor druga leta; isto velja o ostalih prispevkih razun piškavega, vsiljivo tendenčnega „Razgleda po svetu“.

Prihodnje leto dobi Koledar drugo obleko. Da bi dobil tudi drugo obliko!

Gangl Engelbert: **Vélíki trgovec.** Povest. („Slovenske Večernice“ 54. zvezek.)

Iz ubožnega dečka, ki ga je oče skoraj spodil od doma, iz Janeza Zalokarja iz Metlike je postal „vélíki trgovec“ — veletržec. Izšolal in v trgovini izuril ga je njegov stric

Drganec v Karlovcu, veletržec Benuzzi v Trstu pa mu je dal svojo hčer Marijo za ženo in mu prepustil trgovino. Ali ko je mlademu trgovcu umrl edini otrok, nežna Ivanka, ko je sledila otroku tugujoča mati, je izgubil osamel mož vse veselje do dela; prodavši svoje imetje, se je naselil stalno pri rojstni Metliki. — To je jedro povesti.

Pri povesti, namenjeni bralcem, ki iščejo v njej le netiva za svojo domišljijo, ne stavimo posebnih zahtev niti pri zasnovi niti pri značajih; da se v njej le gladko, spretno pripoveduje, da ne postane nikdar dolgočasna. Nikjer bi se ne smelo abstraktno premotrivati, ampak vse le kazati nazorno, vse, kar miruje — torej vse opise — oživotvoriti z dejanji. Skratka: ako so naše zahteve do notranje tehnike manjše, so tem večje do zunanje tehnike. — Ali jim ustreza Gangl? Dà in ne! Našega Malograjskega-Dolinčana, ki zna najbolje kramljati, si je pač izbral v posnemo, ali ne dosega ga... Posamezni pripovedni prizori so se mu posrečili (jako dobro je n. pr. modrovanje mlinarja Vuka). Sploh pa se nam zdi Gangl bolj čuten človek kakor neprisiljen pripovedovalec; zato so tudi ona mesta, kjer govori le čut, kjer se slika duševni položaj, najboljša v povesti: mati na smrtni postelji, umirajoč otrok, polblazen požigalec — tu je gospod pisatelj v svojem elementu, tu oživi. — Prva polovica knjige je utrudljiva; pozna se, kako se je pisatelj mučil, da bi nabral mnogo snovi: piše se preveč pisem — nekam nedelikatno je pismo

učitelja Palčiča — navajajo se doslovno razni nagovori, do pičice natančno se opisujejo poroke, pogrebi, rodbinsko življenje v imovitih hišah (preveč patriarhalsko), vse to bralca skoraj ozlovolji. Ali srce se mu mora ogreti, ko dospe do tja, kjer je pisal gospod pisatelj s polnim srcem. Ko se razvije ljubezen med Janezom in nežno, prenežno Marijo, ožive v nas zamrle strune, kojih glasovi so nas zibali v mladostnih sanjah... Slovenska mati pa se bo jokala ob grobu solčnega otroka, Ivanke, in njene matere. Za te idealne slike — osameli Janez je slikan z nepretiranim realizmom — smo avtorju hvaležni, pozabivši na vse prejšnje. — Tako smo položili knjigo z zadovoljstvom iz rok.

Povest bi bila prav dobra i v celoti, ko bi se izpustilo vse, kar povečuje le obseg; potem bi se nam tudi ne zdelo, da dejanje proti koncu pada prehitro. Poglavitno pa je: Slovenci imamo zopet povest, ki jo bo ljudstvo rado in z dobičkom čitalo; in povest je spisal pisatelj, ki jih bo, upamo, spisal še mnogo!

Da piše Gangl lep jezik, vemo vsi.

Stritar Jožef: **Zimski večeri**. Knjiga za odraslo mladino. (Izdala Družba sv. Mohorja.)

Lično knjigo — slika na naslovnem listu je pusta — je spisal eden izmed naših klasikov in jo je namenil mladini; to dvojje mika ocenjevalca. Stritarja-klasika iščemo v njegovih „Zbranih spisih“ Je li zdaj, v svoji poklasiški

MARIJA
KONOPNICKA.

(šeklasiški?) ali v nadklasiški dobi? Sama naša knjižica bi ne smela odločati tega vprašanja; eno je gotovo: po presoji vsakega Stritarjevega dela imamo pred očmi onega Stritarja, ki je pred 30 leti jasno in glasno zazvonil v dramilo rojakom; gotovo je tudi, da si je ostal Stritar v bistvu isti, sem od „Mladike“ (1868) do letošnjih „Zimskih večerov“: gorel je in gori v njem isti ogenj, mirno navdušenje za harmonijo ali v lepoti, ali v življenju... Prej bolj v lepoti, zdaj bolj v življenju — s tem je povedano nekako vse; prej je bil bolj umetnik, zdaj je bolj učitelj; prej se je bojeval za mir, zdaj miruje z bojem! — Poučevati pa je najvspešnejše mladino, bodisi v telesnem pomenu, mladež, bodisi v duševnem, priprosto ljudstvo. Zato nemara piše Stritar za Mohorjevo družbo in zato piše za mladino. Kdo naj piše za mladino? Le oni, ki pozna in zna posnemati naivnost. Zato trdim naravnost, da bo prave mladinske spise podajal pisatelj tem težje, čim starejši je; starost je tam refleksivna, kjer je mladina naivna, starost pač lahko postane otročja, a mladina je otroška!

Ali je s tem že izrečena sodba o najnovejšem Stritarjevem spisu? Ne! Stritar je res rojen tam v prvi polovici 19. stoletja, ali srce mu je še dovolj mlado; zato imamo v knjigi čudno združene krasne mladeniške cvetke z ovenelim bičevjem. — Prvi dar v knjigi, 100 „Drobnic“ — zlatih resnic — je podaril izkušen mož; ali drobnice uživa mladina le, če nima kaj boljšega in če so mehke; izmed onih 100 pa jih je precej trdih in neokusnih. — Sto je tudi zbranih ugank. Uganke so zabavne, ako so — ne najdem boljšega izraza — duhovite, ali pa vsaj smešne, na vsak način pa spoznavalne po markantnih lastnostih. Izmed onih 100 jih je dobrih kaka tretjina. — Poučnim in zabavnim svrham služi 50 dobro prevedenih znanih Ezopovih basni. — V knjigi so nadalje 3 povestice v prozi in 3 v verzih. Najboljša izmed njih je „Cestar“; le konec je bagatelizovan: bralec si ga naj izslika sam, povrhu naj povzije — s smehom? — neko čudežno kisló grozdje. „Sestra“ je ponesrečena po zasnovi in tendenci — sram bodi onega nemoškega brata, ki ga sestra preriva do dobrega kruha! — v njej se kaže najbolj nedostatek teh povestic, da so preveč oratorske in opisovalne. — Igrokazni prizori, pet jih je, so dovolj živahni; ljudstvo jih bo rado čitalo; ali bojim se, da bo tudi prostak zapazil veliki nedostatek: glavne osebe in gonilna moč so vedno — otroci. In ti otroci so strašno pridni in grozno pametni, bolj kakor starši! Že v prvem igrokazu persiflira (in sicer vedoma!) mal hlačen kakega javnega govornika rabeč („smehlja“) izraz „častiti poslušalci“. V drugem igrokazu, ki mi ugaja najmanj, govori trileten (!) deček gladko in modro — celo o modrosti — kakor star filozof. V „Županovem sinu“ razpravlja zopet deček — o alkoholizmu; kljub temu „ga“ pije rad. Pripominjam še, da je v tej igrici tudi poučni namen nesrečno zavožen. — Zakaj ni porabil gospod pisatelj za svoje ideje primernejših oseb? — Bolj všeč so mi „Živalski pogovori“ (vedno po 2 živali); nekaj humorja, spretno namigavanje z raznimi nauki, to je prav. — Najboljši prispevek so pesni, sicer pod netočnim naslovom „Leto“; to so res pesni! Iz njih diha mnogo one mehke sanjivosti in zopet realnosti, ki smo jo uživali s slastjo v Boris Miranovih „Pesnih“. Poleg tega je izvrstno posrečen otroški ton. Že edina „Koklja“ s klasiškim verzom „Koklja biti, težek stan“ je vredna, da se je knjiga natisnila. — Pisatelju pa iz srca privoščimo tisoče in tisoče bralcev!

Dr. Jos. Tominšek.

Stara Kranjska. Izdal in založil Konrad Grefe, akad. slikar. Besedilo P. pl. Radica.

Kranjska ima staro zgodovino, stare pomnike. Novi čas pa ima nagon, da pušča vse staro v razvalinah, ali pa je

prevleče z moderno rjuho. Sicer skrbé vlada in posebna družstva, kolikor mogoče, da se ohranijo stare zgodovinske stavbe, ali mnogo starinskega le izgine in nič nam ne priča več o njem kakor govorica, zlasti pa opisi v besedi in seveda najbolj v sliki. — Na zadnja dva načina deluje omenjena Grefejeva publikacija. Do 50 slik v veliki folio-obliki in v svetlotisku po Grefejevih originalih je izšlo tekom dveh let; k vsaki sliki spada zgodovinsko-krajepisno besedilo. Pred seboj imamo naše stare gradove, cerkve, samostane itd., tudi zgodovinsko ali umetniško zanimivi deli stavb so posneti, n. pr. notranjščina cerkve v Crngrobu, portal hiše dr. Ahačiča v Ljubljani i. dr. Ideja podjetja je lepa; s čim pa se oživetvorijo lepe ideje?

Dr. J. T.

„La Vedette“ se imenuje roman, ki ga je spisala, ali kakor nekateri trdijo, zanj podala snov slavna francoska šansoneta Yvette Guilbert. Roman, ki je izšel tudi že v nemškem prevodu v zalogi Alberta Langena v Monakovem pod imenom „Der Brettlkönig“, je vzbudil tako na Francoskem, kakor tudi drugod takoj največje zanimanje. Pisateljica slika naravnost mojstrski pravzaprav le golo, resnično življenje onih najnižjih glumcev, katerih osoda je, zabavati s svojo umetnostjo in spretnostjo vse svoje življenje — druge. Tu ni nič izmišljenega, nič narejenega. Guilbert sama pravi: „Ljudje bodo občutili več simpatij za osebe, katerih poklic je zabavati druge, ako spoznajo častihlepne nade in razočaranja njihovega pravega življenja, ako izvedó, da uniči lahko delo vsega življenja ena sama zlobna kritika, ter da je ves trud dolgih let brezuspešen, ko se pokažejo na obrazu prve gube. Nič ni tako žalostno, kakor če moraš razveseljovati — druge.“ Junakinja romana je šansoneta Blanche Mésange, plemenito, srčno naobraženo in v nekem oziru tudi povsem čednostno dekle, ker se uda vselej samo onemu, ki ga ljubi. Nekega dne se seznani s krojaškim pomočnikom Ferdinandom, zaljubi se vanj, in ko je Ferdinand pri nekem tepežu ranjen, ga vzame Blanche na svoj dom, kjer ga živi in mu streže z vso žensko požrtvovalnostjo. Ko Ferdinand ozdravi, postane tudi pevec. Odslej nastopata skupno z Blanche in se povzpneja kmalu do tolike priljubljenosti, da živita v izobilju. Toda med srečno dvojico stopi nakrat rafinirana razuzdanka, ki trenutno zamami Ferdinanda. A Blanche premosti to zapreko svoje sreče s par zdravimi dovtipi, s čimer priklene svojega ljubimca iznova nase, in to tembolj, ker se čuti kmalu nato mater. Ferdinand se poroči z njo. Odslej živita še srečnejša v bogastvu in razkošju, ki jima ga nudi njuna nestalna, vedno novih senzacij iščoča umetnost. Ferdinand se izdaja namreč tudi za avtorja duhovito-pikantnih kupletov, ki jih pojeta vsak večer množestvilnemu občinstvu; v resnici pa jih dobiva Ferdinand od nekega poetastra, kateremu seveda plačuje njegovo molčečnost. Toda nekoč izda Ferdinandov „prijatelj“ v pijanosti v nočni kavarni to laž, v kratkem času se razvé vest po vsem Parizu; občinstvo postane nezaupno. Ferdinandova zvezda začne ugašati. In tako morata okusiti Blanche in njen mož vse neprijetne ter zoprne strani, vso bedo gledališkega življenja. Prodati morata počasi vse, poskušati različno, a nič se jima ne posreči več. Tako stopata počasi, a vidno navzdol. Naposled postaneta ubožna komedijanta, ki potujeta s svojim slabotnim sinom od vasi do vasi, kjer zabavata večer na večer rado vedne gledalce, da si zaslužita vsaj nekoliko trdega kruha. S smrtjo sina se završuje ta roman komedijantskega življenja. Yvette Guilbert je gotovo izvanreden pojav v francoskem slovstvu, ki dosega že v svojem prvencu, ali včasih celó presega originalno, duhovito in veletemperamentno, esprita bogato rojakinjo Jeanne Marni. Njen humor je zdrav, nepriljen, njena satira ostra in pereča, njena psihološka

razmotrivanja jasna in zanimiva, a dejanje živahno, dramatično. Šansoneta-pisateljica, ki razgrinja umetniško vse lepe in tragične strani lastnega stanu: — gotovo pikantna pojava v moderni literaturi!

M.

GLEDALIŠČE IN GLASBA.

Sloveska drama. Doslej imajo poročevalci o slovenskih dramatičnih predstavah lahek posel. Ensemble je v tekoči sezoni tako mnogoštevilčen, kakor menda še ni bil nikdar, in ako bi imeli še dobro subreto — ki bi v sedanjih razmerah pač morala biti le gospa Irma Polakova! — rekli bi, da je slovenski dramski ensemble letos popoln. Nekatere — zlasti komične — vloge je možno zastaviti celó dva- trikratno: gospodje Verovšek, Boleška in Lier so trio komikov, ki bi ga radi videli kmalu skupno na odru; — gospa Danilova je izvrstna igralka herojskih ulog, resolutnih kmetic, mater in spricho svojega humorja tudi komičnih stark; gospodična Rückova je simpatična ljubimka, gospa Dobrovolna fina salonska dama, gospod Dobrovolny eleganten igralec serioznih značajev in vesten režiser, gospod Hašler nadarjen, agilen ljubimec, gospod Dragutinovič in gospod Danilo mnogostransko uporabna rutinérja, gospodje Nučič, Lovšin, Molek in Rojc prav dobri izvrševalci šarž in epizod, končno najmlajši član naše drame: naivka gospodična Kreisova, velik, še nerazvit talent z vsemi sredstvi bodoče umetnice. Tako moremo biti z letošnjim dramskim ansamblom prav zadovoljni, in že danes jih zagotavljamo svojih simpatij ter nezadržanega priznanja, ako bodo vršili svojo dolžnost v tisti meri, ki jo naša, vse okoliščine uvažujoča kritika mora in naše občinstvo more zahtevati. Sicer pa si pridržujemo popolno svobodo in brezobzirnost v izražanju svojih mislij bodisi gledé repertoirja, igranja ali režije.

Doslej je igralo dramsko osebje sledeče igre: Morréjevega „Gospoda župnika“, Sordoujevo „Madame Sans Gène“, Finžgarjevega „Divjega lovca“, Ernstovega „Lanovca“, Briouxov „Rdeči talar“, Björnsonov „Bankerot“ Görnerjevo „Pepelko“, Raupachovega „Mlinarja in njegovo hčer“ in Krenna-Lindaua burko s petjem „Brez denarja“.

V Finžgarjevi drami g. Hašler (Janez) lanskega predstavljalca daleko ne doseza. Glavna vrlina Finžgarjeve drame je njegov krepki, pristnokmetki jezik, živahni dialog, spretnost v uporabljanju efektov ter v risanju domačega milieuja. Nedostaja pa mu izvirnost in scenične tehnike. Vendar je dokazal Finžgar že s tem prvcem, da ima obilo daru za to, da nam spiše zares dobro, izvirno narodno dramo. Najboljši tip v drami, ki je v predelani obliki igre pravo središče vsega dejanja, je župan, ki ga je predstavljal g. Dragutinovič virtuosno, v III. dejanju celó umetniško. Majda, ki jo igra z dojmljivo simpatičnostjo gdč. Rückova, je prav kakor Janez s sentimentalnostjo pokvarjen slovenski značaj, ki mu, žal, še vedno manjka verjetnosti. Tonček, ki ga predstavlja g. Verovšek z naravno, ljubeznivo komiko, je neobdelan in slabotno-porabljen, a tudi neoriginalen tip Krjavelj-Martinkovega pokolenja. Vzlic vsemu pa smatramo „Divjega lovca“ za lepo pridobitev na puščobnem polju slovenske izvirne dramatike.

Za „Madame Sans Gène“ nedostaja slovenski drami predstavljalcev dveh najvažnejših ulog: Katarine in Napoleona. Vendar se je igra v splošnem, uvažujé naše razmere, prav častno uprizorila. G. Hašler v ulogi Wertherja je bil priznanja vreden.

V „Pepelki“ se je odlikovala pred vsemi gdč. Kreisova s svojo naravno, živahno, pristrčno igro in mimiko ter z lepim izgovorom. Gdč. Rückova se je za ulogo princa s

pridom trudila, prav dober tip komičnega, parodističnega kralja pa je ustvaril g. Verovšek. V ensemblu so se odlikovali gg. Boleška, Lier in Dragutinovič. Takih bajk se ne branimo.

Björnsonov „Bankerot“ je literarno najboljša drama, kar smo jih videli v letošnji sezoni. Umetniški duh in roka pesnika se kaže v vsakem prizoru in v vsej mojstrski arhitektoniki drame. To je psihološka tragedija, domalega brez zunanjih efektov in še danes moderna vzlic zastarelim monologom. G. Dobrovolny je bil v III. dejanju v prizoru z Bernatom in Nano prav dober, vobče pa mu manjka — kakor za Napoleona — pristnega ognja in temperamenta, ki prepričuje. Pohvalno sta igrala tudi gospa Dobrovolna in g. Lier, za katerima je končno omeniti še marljivo in vestno gdč. Rückovo in gosp. Hašlerja, ki igra naravno, brez pretiravanja. Žal, da je njegov izgovor včasih nerazločen.

Burka „Brez denarja“ („Armes Mädel“) je spretno tovarniško skrupucalo, ki ima namen le zabavati. Etiško zrnce v tej burki je uprav gorčično majhno in skoraj nevidno med kupi banalne navlake. Gdč. Kočvarjeva postane prav dobra pevka, ako pride v pravo šolo. Deželni odbor naj bi jo poslal v pevsko in igralsko šolo na Dunaj. Žrtvovani denar donese pri njej gotovo lepše sadove, kakor če se pošiljajo starejši igralci in starejše igralkе gledat — Salvinija in Duse!

Dr. P.

Slovenska opera. Odbor „Dramatičnega društva“ je sestavil za sezono 1902/3 lep, umetniški repertoar, ki ga bo mogel tudi izvršiti, ako najde dovolj podpore pri občinstvu. Ker se je ugodno rešilo tenorsko vprašanje, ki dela težave tudi v Pragi in Plzni, smo dobili operno osebje, ki bo kos najtežjim nalogam. Vendar se nam zdi, da pri izbihi prve opere odbor ni imel srečne roke. Wagner kot začetek je tudi inteligenci pretežak; masi, ki tvori tudi pri nas važen faktor, pa naravnost neužit. Globočine morja ne poznajo plavači po plitvih rekah in ribnjakih, — prebivalci puste ne znajo ceniti krasot Alp! In Wagner je globok kot morje in zvisek kakor alpski giganti! Pri občinstvu, ki ceni najvišje Verdijevega „Troubadourja“, seveda „Večni mornar“ ne najde dovolj zanimanja! Králov Holandec je bil v pevskem oziru večinoma neoporečen, v igralskem pa nekoliko premrt. Glas g. Krála je bogat, obsežen, v višini mil in prijeten, v nižini nekam grčav, a izdaten in zmagovit. Gospa Hanuš-Svobodova ni Wagnerijanka, a dobra, rutinirana igralka najprijetnejšega mezzavoce. Višina je bila v ulogi Sente še nekoliko prisiljena. Gospod Aschenbrenner je ljubezniv glumec sicer ne mogočnega, a velesimpatičnega basa. Gospod Hajek je začetnik mehkega tenorja, ki se bržčas še lepo razvije. Lep del zasluge ima pri tej operi ženski zbor, ki je v prvem dejanju briljiral. Orkester ima nekaj nespretnih novincev, ki so potrebni še ostre šole in neizprosne kapelnika, kakoršen g. Benišek pri vsej svoji rutini pač — ni!

„Prodana nevesta“ z gdč. Procházkovo je zapustila v nas vobče najzadovoljnejši vtisk. Pevka naslovne vloge nima sicer v svojem petju tiste milobne mehkebe in do srca sezajoče izrazitosti kakor njena prednica, a daleko jo nadkriljuje s svojo prirodno igro, z izdatnostjo glasu in — česar ni zametati — s svojo prikupljivo zunanostjo. Gdč. Procházkova je inteligentna pevka, dobra igralka. Žal, da včasih tremulira! Kecal, gospod Aschenbrenner, je bil v muzikalnem oziru nekam površen, glasovno bolj skromen, a zato zanesljiv in z igralskega stališča elegantnodiskreten, torej vzlic semu prav simpatičen. Gdč. Glivarec, ki se je odlikovala v majhni ulogi že v „Večnem mornarju“, je tudi v tej operi zbuja v nas željo, da jo vidimo čimprej v veliki ulogi, kjer pride njen mehki, sonorni alt do polne veljave. Vašek g. Ha-

šlerja je docela zadoščal. Gosp. Stepánek je prijeten pevec lepega kretanja in v srednji legi glasu neoporečne miline. Žal, da njegova višina nikakor ne zadošča. Zbori so peli z vervo, pa tudi zadostno igrali. Orkester pa je bil ponekod naravnost brutalen!

Opera „Maričon“, ki jo je zložil kapelnik deželnega gledališča v Zagrebu, Srečko Albini, je dosegla v tekoči sezoni največji blagajniški uspeh. Pela se je štirikrat zapored. Opera je bogata manje- ali boljznanih melodij, ima spretno sestavljen libretto in „hvaležne“ uloge. Več prihodnjič. Odlikovali so se zlasti ga. Hanušova-Svobodova, gđc. Glivarčeva in gosp. Kral. Poslednja opera v mesecu je bil Smetanov „Dalibor“, v kateri sta imela g. Vlček in ga. Hanušova-Svobodova sijajen uspeh. B.

Malomeščani. V moderni drami zahtevamo predvsem življenja, zahtevamo velikih duševnih konfliktov in velikih interpretov teh strani našega življenja. Preveč nas mučijo brezštevilni problemi, da bi se mogli navduševati za prazne in nepotrebne karikature. Da, mučijo nas brezštevilni problemi. O tem nam pripoveduje krvavo pripovedko Maksim Gorki v svoji „dramatični etudi“ „Malomeščani“: borba dveh generacij, stare in mlade. To pripovedko pripovedoval je že tudi Turgenjev v svojih „Očetje in sinovi“. Ali tam se završuje vse mirnejše: Bazarov veruje vase. Tu pa nihče ne veruje ničesar. Samo morda močni in brezobzirni Nil. Ali pa je ta njegova „sreča“ res sreča? Sreča v delu, v krvavem, težkem, enoličnem delu, v službi za druge, daleč od domačega ognjišča, v večni razburjenosti? Brez svobodnega diha, brez trenutka za užitek, brez miru, brez minute, ko je človek svoj? ... Daleka pustinja — brez nade, brez upa. Vsi ostali se grizejo med seboj, izjedajo se, tuji so si, prevelika skrb jih ubija, preveliko dolgočasje, ljubezen, nesreča, slabost ... Stari in mladi — dva svetova, enako kriva, enako slaba! Moderna Rusija? Kakor da preko nepregledne stepe zavije sever — tak je odgovor. A nad tem mrtvaškim krajem krokar — ne, to je glas Tetjereva, koralista, bankrotne glasbenika. In zakaj je bankrotiral? Ker je v njem preveč sile — a to je v Rusiji slabo. Ne more namreč svoje sile uporabiti, lahko bi s pestjo razbil mizo — ali nima sposobnosti, zvijati se, prilagoditi se. In Tjetjerev pije — pije, ker se takrat pozablja na vse — in ker rusko ljudstvo ljubi pijance ... Tako se hudo zdravi s hudim. Talenti se morajo ubiti s pijančevanjem, ker ne morejo uporabiti svoje energije in je izrabiti koristno ... In tako smo prišli po ostrih satirah Gribojedovega „Gorje pametnemu“ in Gogoljevega „Revizorja“ h Gorkemu, do grenke elegije, ki prehaja že v slab sarkastičen smehljaj. Tudi severnjak, pesimistični stari Ibsen je pripovedoval podobno pripovedko o boju različnih generacij v svojem „Borkmannu“. Tudi njegov sin odhaja lahkomiščno v svet z mlado vdovo, kakor Peter Vasiljevič Bezsjemenov od svojega očeta, oba sta slaba in za oba vemo, da se bodeta vrnila bedna ... Ali vendar: tam po severni, hladni, toda veličastni pokrajini zvenkečejo zvonci sank skladno in pomirljivo ... a tukaj v hiši poštenega in uglednega meščana V. V. Bezsjemenovega ostaja v pusti sobi samo hčerka Tatjana, izstradana ob grenkem kruhu ruske nesrečne emancipistke in uničena od breznadejne ljubezni — brez upanja in energije pada strta na klavir, ki zakriči v najbridkejši disharmoniji ...

Gorki ni napisal dovršene drame — ali to, kar je prikazal, deluje z nepremagljivo silo. Tu drhti srce, diha življenje, čujejo se vzdih, jočejo solze. A nad vsem ruski milieu, neposredni, odkriti vonj domačih tal. Nad narodom, ki mu sme in more sin vreči s tako nebrzdano silo v obraz najgrenkejšo resnico, nad takim narodom morda vendar ni treba obupavati. To je edina uteha, ki se mi je rodila v duši, ko

sem potrht odhajal iz „Narodnega divadla“ po poslednjem dejanju domov.

Kakor navadno pri realističnih igrah — so se praški češki igralci izkazali tudi to pot. Nad vse odlikuje predstavo oni dovršeni tempo, skladna soigra, ki vsem našim jugoslovanskim pozornicam jako primanjkuje. V tem bi se mnogo lahko naučili od „Narodnega divadla“. V. Z.

Opojnost. Berolinsko „Malo gledališče“ je uprizorilo dramo „Opojnost“, ki jo je spisal Avgust Strindberg. Pesnik Maurice Gérard je po mnogih razočaranjih in neuspehih dosegel s svojo dramo izreden uspeh, ki ga docela omami in upijani. V svoji domišljavosti ostavi svojo nezakonsko ženo in otroke, s katerimi je trpel doslej bedo in poniževanja, ter se združi z ljubico prijatelja Adolfa, s Henrijeto. A tudi ta ima nezakonsko dete. Da bi bila docela svobodna ter da bi se mogla zvezati z Gérardom, si želi Henrijeta, naj bi ji otrok umrl. In glej čudež! Vsled nesrečnega slučaja umre ta otrok že naslednjega dne. Sodišče pa sumi, da ga je siloma odstranil Gérard. Njegova slava mahoma otemni, a pred sodiščem se vendarle izkaže njegova nedolžnost. Dasi so se mu povrnil vse časti, se je Gérard prebudil iz svoje opojnosti ter se vrnil resigniran in skesan v naročje cerkve. „Opojnost“ je konglomerat psihološke drame in dramatizirane kriminalne novele, polne neverjetnosti in odurne groze. Tehnika je pomanjkljiva. Vendar je tudi ta drama pisana s silnim temperamentom, duhovito in ognjevit. Kakor v vseh svojih spisih, izraža tudi v tej drami Strindberg svojo divjo sovražnost napram ženstvu, ki po njegovem mnenju moštvo le ugonablja, trpinči in uničuje. Tudi v tej drami si stojita mož in žena nasproti kot dva sovražna pola, ki se privlačujeta, da se nato le tem besnejše odbijata. Bivši brezbožnež in bogohulnik Strindberg je postal končno glasnik vere in pobožnosti; a vzlic temu je njegova drama „Oče“, mojstrsko arhitektonsko delo, literarno večje vrednosti kakor „Opojnost“, ki je v Berolinu popolnoma propala. V Bogu in veri išče Strindberg miru svoji duši in največje sreče, zato pa je že v svojem delu „Inferno“ izrekel svoj namen, da pojde v samostan. Doslej tega še ni storil. K.

„Monna Vanna“ se zove najnovejša drama Maurica Maeterlincka. Kritiki, ki so videli dramo na odru „Nemškega gledališča“ v Berolinu, trdijo, da je „Monna Vanna“ najzanimivejše in najdragocenejše delo gledališke literature zadnjih let. Maeterlinck je ostavil s to dramo transcendentalno, mistično polje skrivnosti in stopil v resnično, dasi romantično srednjeveško življenje. Pri vseh dosedanjih Maeterlinckovih dramah se je dokazala iznova resnica, da je dramatično le resnično življenje, ne pa svet slutenj in tajnostij. Maeterlinckove drame niso imele doslej vzlic svoji visoki poetičnosti, globočini misli in vzlic vsej krasoti njegovega sloga, predvsem nedosežnega dialoga, ki občarja vsakega čitatelja, v gledališčih na gledalce in poslušalce nobenega trajnega učinka. Drugače „Monna Vanna“. Dejanje drame se godi pred mestom in v mestu Pisa. Florentinec Prinziavalli je izstradal dolgo oblegano in malone že porušeno Piso, ki je že brez živeža, brez vode in skoraj brez streljiva. Obup in trepet vladata med stradajočimi obleganci. Le še par dni, in divja armada najemnikov Florence vdere v mesto ter požge, pomori in oskrni vse. Voditelj braniteljev mesta, Gvidon Colonna je poslal k Prinziavalliju svojega sivolasega očeta, da bi se pogajal za mir. Starec Marco pa se vrne v mesto z novico: Prinziavalli pošlje mestu trideset vozov streljiva in živil, ako pride poštena in zvesta Monna Vanna, Gvidonova krasna soproga, — samo v plašč zavita — le za eno noč v njegov šotor. In Monna Vanna je pripravljena žrtvovati za rešitev svojega rodnega mesta in tridesettisoč someščanov

najsvetejše kar premore: svojo čast. Pač besni Gvidon in hoče svojo ženo umoriti, toda oče starec ga pregovori: „Verjemi, sin, nič nima tolike vrednosti, kakor rešitev življenja, in vse čednosti, vsi ideali človeštva, vse, čast, zvestoba ali kakoli je le igrača v primeri z življenjem. Najbolj junaško delo je ono, katero storiti nam je najmučnejše, in smrt je čisto manj trda, kakor življenje“. . . . Na stolpu v Pisi zaplame baklje — Monna Vanna ostavi mesto sama, odeta le s plaščem. Čednostna, vzorna, zvesta soproga stopi v šotor svojega najgroznejšega sovražnika. A ta ji ne stori nič žalega. Le pové ji, da jo ljubi še od tistih časov, ko sta živela kot otroka v Benetkah. In Monna Vanna mu odpusti blazno zahtevo. A Prinziwallijeva izdaja se razkrije. Pisanom je poslal trideset obloženih vozov, in radostno mesto se blišči v tisočerih lučih in kresovih. Prinziwalli mora bežati z Monno Vanno v Piso, sicer bi ga umorili krvniki florentinske republike. „Čista se vracam!“ pravi Monna Vanna svojemu soprogu, ki pa ji ne verjame. „Lažeš!“ kriči Gvidon na vsa njena zatrdjevanja. „Lažeš!“ Tedaj pa se dvigne užaljeni mučeniški ponos rodoljubke, da izreče neresnične besede: „Dà, oskrnil me je!“ Monna Vanna vidi, da je rešila domovino, a izgubila soproga. Nje ljubezen do moža se je izpremenila v sovraštvo, a v srcu ji raste nova. Prinziwallija je vrgel Gvidon v ječo: njega reši in njegova bode poslej. Tako se završi dejanje. Najlepša oseba v drami je stari Marco, modrijan globokega poznanja življenja, klasičen tip harmoničnega mišljenja in delovanja. Maeterlinck je ustvaril z „Monno Vanno“ svojo najboljšo dramo, ki se igra povsod z uspehom in zasluženim spoštovanjem.

K—c.

Nova drama grofa L. Tolstega. Tolstoj piše novo dramo „**Truplo**“ iz življenja ruskega naroda, in že danes se bavi z njo literarno evropsko časopisje. „Vjestnik prava“ je poročal nedavno o posameznostih sodne zadeve, katera se je razpravljala v Moskvi 1897. leta in ki je dala L. N. Tolstemu sužet za njegovo novo dramatično delo „Truplo“. Plemenitaša — zakonski mož in njegova žena — E. in N. G. sta stala decembra meseca 1896. l. pred moskovskim sodiščem, ker se je žena, dasi pravoslavnega veroizpovedanja in omožena s plemenitašem E. G., 21. januarja 1896. l. nanovo poročila s kmetom Č. Proglasila se je namreč lažnjivo za vdovo in njen mož jej je iz sebičnih namenov obljubil pomagati, kar je v resnici tudi storil. Pisal je svoji ženi iz tujine pismo, da je sklenil usmrtiti se, pustil je tudi svojo obleko in svoje dokumente blizu reke Moskve in izginil. Radi tega ga je proglasila njegova žena mrtvim in se zopet omožila. Prvi mož je torej pomagal svoji ženi, da se je poročila z drugim. A sleparstvo se je kmalu razglasilo. E. G. je pred sodiščem priznal, da je delal v soglasju s svojo ženo N. G. ter da je za nagrado, ki mu jo je ona obečala, izvršil celo vrsto dejstev, katera so razširila in utrdila vest o njegovi smrti. N. G. pa je trdovratno zanikala kako soglašanje s svojim prvim možem; tudi njen zagovornik je trdil, da je žena smatrala svojega moža v resnici mrtvim, zlasti, ker so kmalu potem, ko jej je sporočil mož, da hoče umreti, potegnili iz reke neznanega utopljenca. Pomotoma je mislila žena, da je to truplo njenega moža, zato ga je dala lepo pokopati in se poročila z drugim, kar jej je tudi oblast dovolila. A sodišče je vkljub temu vendarle dognalo, da so trditve N. G. in njenega zagovornika lažnjive. Izkazalo se je tudi, da ni proglasila svojega moža „pomotoma“ mrtvim, kakor se je opravičevala pred sodiščem, marveč da je storila to vedoma, dasi je dobro vedela, da živi njen prvi soprog v Petrogradu. Izdala je torej tudi vedoma truplo neznanega možkega za svojega moža. N. G. tudi ni pustila k mrtvemu nikogar izmed onih, ki so bili kdaj v ožji dotiki z možem, marveč samo neko opeto-

vano kaznovano žensko, ki ji ni bilo možno verjeti. A celó ta ni spoznala utopljenca za E. G., češ, da je imel drugačno obleko. N. G. je vendarle pokopala truplo neznanca na pokopališču pod imenom E. G. in se že tri tedne po pogrebu omožila s Č. Sodišče je N. G. in njenega prvega moža obsodilo v 12letno izgnanstvo v Jenisejsko gubernijo. Ta sužet hoče Tolstoj svobodno obdelati v svoji novi drami. C.

UMETNOST.

Prešern. Stoletnica Prešernovega rojstva je Slovence nekako presenetila. [Pripravljeni niso bili nanjo z ničimer. Po slovenskih salonih in po društvenih sobah naših čitalnic pač visé slike Bleiweisa, Vodnika in Slomškega, tudi nekaj doprsnih kipov ali sohic pesnikov in pisateljev polpretekle dobe je najti tupatam, toda dobre Prešernove slike ali celó Prešernovega kipa ni najti nikjer. Ganglov krasni doprsni kip Prešerna je ostal nerazmnožen v umetnikovem ateljeju in Zajc izvršuje šele model za veliki spomenik, ki pa do danes še nima niti zagotovljenega prostora. „Matica Slovenska“ je nameravala izdati Prešernov album, a namere ni izvršila, ker je izšla po Aškrcévi zaslugi 12. šte. „Ljublj. Zvona“ 1901 z vsebino o Prešernu, njegovi dobi in njegovih delih, prevajalcih i. dr. ter s primernimi ilustracijami. Tu je bila tudi Prešernova slika po originalu Kurza pl. Goldensteinskega. Potem je izšla brošura dr. Ilesiča in — drugega nič. Pač! Izšlo je še par lepih Vavpotičevih, umetniško izvršenih razglednic! Sicer „nad vsemi vrhovi je mir“. Skoraj leto prekasno, a vendar dobrodošlo sta izdala sedaj dr. Dečko in Kolenc v Celju po Al. Šubičevi reprodukciji slike Kurza pl. Goldensteinskega Prešernov portret v oljnatem barvotisku (85 : 60). Ta portret naj bi visel po vseh slovenskih salonih in društvih ter kazal, da svojega Prešerna cenimo in da smo ga vredni! Reprodukcijske se najtesnejše naslanja na Goldensteinov original; Šubic mu je kot oddaljeno ozadje prikomponiral le še Prešernovo rojstveno hišo na Vrbi. Oprsje pesnika je sicer površno risano in obraz ima premarkantne poteze. Ali Goldenstein edini je slikal Prešerna — sicer le po spominu — živega, zato smo se Šubičeve povečane reprodukcije vendarle razveselili. Po 101 letu imamo vsaj eno, primeroma dostojno sliko Prešerna: bolje nekaj kakor da bi nas še dalje pekla zavest, da smo brez njegove podobe! J.

Vilharjev spomenik. Ivan Repič, akademični kipar na Dunaju, je dovršil doprsno soho slovenskega pesnika Miroslava Vilharja. Odliv iz mavca je bil razstavljen na II. slovenski umetniški razstavi. Spomenik se postavi na podstavku iz kraškega apnenca na trgu v Postojni prihodnje poletje.

Nikolaj Aleš. V prvi polovici listopada je priredilo društvo čeških obraznikov „Manes“ v razstavišču pod vrtom grofa Kinskega skupno razstavo umotvorov Nikolaja Aleša. Dne 18. listopada je praznoval sloviti mojster svojo petdesetletnico in ob tej priliki je ponudilo društvo „Manes“ češkemu narodu v občudovanje celotno podobo pristne, čiste in slovanske umetnikove individualitete. Razven najnovejših del genialnega Čeha so bila razstavljena tudi tista, ki so v zasebni posesti. Sodobno z Aleševjo je bila tudi razstava slik St. Hudečka, ki ga prištevamo k najnadarnejšim češkim slikarjem krajini.

Jubilant Aleš se vršča k najčistejšim in najpristnejšim slovanskim značajem; na njem je vse domače, slovansko, nič naučenega, tujega, izposojenega, in zato ga Čehi toli cenijo. Kakih 3000 risarij je izšlo iz njegove delavnice in njegova neumorna delavna roka nikakor še ne peša. Od umetniško premišljenega cikla „Pět smyslů“ (Pet čutov) in „Vlast“ (domovina) v foyerju „Nar. divadla“, ki se danes prištevata k

najboljšim in najznačilnejšim umotvorom češkim, ni ga bilo malodane češkega ilustrovanega časnika ali večje umetniške publikacije, ki bi v nji ne bila kaka Aleševa risarija. Prav mične in vzlic svoji navidezni skromnosti so umetniške njegove kompozicije k narodnim pesmim, predvsem k „Osifelo ditě“, potem h Quisovemu „Hloupy Honza“, k Čelakovskega „Ohlas písní ruských“ ter k „Tirolským elegijám“ idealnega patriota Havlička. V zadnjem času se je udomačila na Češkem takoimenovana „češka renaissance“ in tu je bil zopet duhoviti Aleš, ki je, umevajoč češki duh, okrasil pročelja in notranjščine več odličnih praških zgradb s poetičnimi ornamentami in dekoracijami. V obče pa sodijo njegove freske* in sgrafita** k najboljšim, kar je bilo izvršeno v tej stroki.

Aleš je torej osobito s tem, kakor že omenjeno, zaslužil po krasni češki kraljevini in celo zunaj nje, ker je toli spretno ilustroval mile in otožne narodne pesmi, ki tudi ne ljubijo bogsivedikah, siloma narejenih okraskov. Aleš ne pozna akademičnega kroja. Pustite le, da vpliva na vas kaka Aleševa ilustracija narodne pesmi, kakor sama hoče, in nehoti priznate, da vam tudi ta risarija prav tako milo poje kakor draga narodna pesem. In kakor najde v narodni pesmi ta in oni filistrski „slovožok“ napake proti pravilom jezika, istakotako se je našlo tudi na Češkem sitnih prenatancnežev, ki kratijo Alešu pravico umetnika, ki ne čutijo, da je ravno ta priprostost, ta neiskanost in naravnost risarije pravi in neohodno potrební pogoj Aleša. Kakor narodne pesmi žaré tudi Aleševe risarije toploto češkega življenja, izpuhtevajo priprosto, elegično nežnost slovanskega srca.

Aleš riše ljudi večinoma starejše dobe, ki je v nji še cvela narodna pesem — torej pred dobrimi 50 leti. Tu vidimo češke okroglolične kmečke gospodinjice; gospodarje v kratkih kožuškah s kosmato čepico na glavi; fante, ki gredó še za 14 let med vojake — kratkomalo češko ljudstvo iz dobe narodnega prebujenja. V teh risarijah je toliko mične, naivne in prikupljive priprostosti, da se ne moreš nasititi s pogledom nanje, v njih je shranjena naslikana, dejal bi, psihologija češkega ljudstva. Koliko toplega, neprisiljenega humorja je vdahnil Aleš tem nedosežnim tipom čeških godcev, kantorjev, mlinarjev, svečnikov, voznikov, pastirjev, vojakov —! In vse to nam v hipu predočuje z najpriprostejšimi sredstvi. Zategnjena poteza obnebja, nekoliko streh, čebulast stolpič vaše cerkvice, nekaj topol — le par potez vse vkup, a iz njih odseva ves, toli prijetni kras češkega domačega življenja, diši iz njih ves blagodišeči vonj kmečkih krajev. Koliko barv potrebuje kak drugi slikar, da na platnu izrazi vse to, kar obdaja njegovo dušo! Aleš pa izvršuje to s tremi štirimi potezami! In za vse to ima češko ljudstvo toli rado svojega Aleša, ki ga ni obrzdale nobena šolska šablona, ki zna s svojimi risarijami tako močno in ganljivo ubirati strune čeških src.

Z.

* Freska je na mokrem ometu slikana podoba.

** Sgraffito je zdrapano slikanje na mokrem ometu, napravljenem iz apna, peska in ogelega prahu.

TEHNIKA.

Jan Szczepanik, Poljak, ki je bil prej učitelj in je sedaj šele 29 let star, si je vsled mnogih iznajdb pridobil tako ime, da se je osnovala posebna družba „Société des inventions Jan Szczepanik et Cie.“ Ta družba je dala na Dunaju Szczepaniku tri hiše na razpolago, ki mu služijo kot laboratorij. Ni dolgo temu, kar je Szczepanik izumil način, delati strojnim potom patrone, katere rabijo v tekstilni industriji tkalci za izdelavanje barvastih, slikanih tkanin. Prej je

bilo treba vzorec vsake tkanine narisati v večjem merilu na kvadriran papir in izrezavati z roko neštete majhne kvadrate, da se označi, kako naj se posamezne niti tkó. Szczepanik pa napravlja te patrone potom fotografije in je izumel poseben elektriški stroj, kateri prebije po patroni v eni minuti 40 kart, ki služijo potem za tkalne stroje. Dosedaj je zamogel izurjen delavec napraviti le 20 takih kart v eni uri. Po Szczepanikovi metodi se tedaj to, prej dolgotrajno delo skrajša znatno. Ta iznajdba je pa navedla Szczepanika do druge. Porabil je sistem tiskanja koloriranih slik s pomočjo le treh barv (rumene, rdeče in modre), s katerimi je mogoče napraviti vse možne nuanse vsakovrstnih barv, tudi za tkanine. Ker izdelava svoje patrone s pomočjo stroja, doseza seveda veliko eksaktnost in mu je omogočeno najkрасnejše tkanine, za katere se je rabilo preje več mesecev, napraviti s pomočjo rumene, rdeče in modre niti v malih urah.

Marconi in Korn. Ko je l. 1896 Italijan Marconi prvič seznanil svet s svojo iznajdbo brezžičnega brzojava, je vse strmelo nad tem izumom. Danes smo se temu že tako privadili, da se nam kar čudno zdi, zakaj se ta iznajdba v praktičnem življenju ni že bolj razširila. Kakor pri vsakem velikem izumu, je tudi tu potrpeti, da se ta, v principu enostavna stvar izdela v toliko, da jo bo mogoče z malimi troški vpeljati povsod. Po Marconiju je nastopilo več znamenitih fizikov, ki so vsi na delu, da izpopolnijo njega iznajdbo. Tako bodo sčasoma vse bakrene žice, ki vežejo danes zemljo, postale brezpomembne. A že nastopajo zopet drugi veščaki, ki nam podarjajo nove iznajdbe, da izkoristimo z velikim trudom že napete žice. Tako je v Monakovem dr. Artur Korn napravil aparat, s katerim bo mogoče elektriškim potom na velike daljave fotografirati. Dr. Korn porablja za to kemični element selen (Se), katerega je l. 1817 iznašel švedski kemik Jöns Berzelius (1779—1848).

Selen ima lastnost, da vodi elektriški tok boljše ali slabše, če ga razpostaviš večji ali manjši razsvetljavi. Če pošilja tedaj kdo z Dunaja telegrafskim potom fotografijo v Ljubljano, mora dotičnik na Dunaju svojo fotografijo pregibati med kako lučjo in med kosom selena, ki je v zvezi z elektriškim tokom, tako, kakor bi čital posamezne vrstice kake knjige. Če stoji temni del fotografije pred selenom, je selen malo razsvetljen, in selen se upira elektriškemu toku. Če pa je nasprotno svetli del fotografije pred selenom, ne najde elektriški tok nobenega upora, ker je dobro razsvetljeni selen dober vodič. V Ljubljano bo tedaj zaporedoma prihajal močan ali slab elektriški tok, kar je odvisno od posameznih delov fotografije. Ti, ki si v Ljubljani, pa dobiš aparat, ki prejema z Dunaja prihajajoči tok in ki ti ga takorekoč slika v njegovih posameznih nuancah. Ta „dunajski tok“ upliva namreč na nepretrgano vrsto elektriških isker, katere razsvetljujejo zrakoprazno stekleno cev. Ta cev je prepleljena s staniolom in črnim papirjem in ima le majhno odprtino, skozi katero uhaja svetloba omenjenih isker. Tvoj aparat ti giblje pred to odprtino fotografski občutljivi papir ravno tako, kakor tvoj dunajski prijatelj svojo fotografijo pred selenom. Tako dobiš torej isto sliko telegrafičnim potom.

John Meiggs Ewen v Chicagu si je patentiral posebno vrsto steklenih šip, katere so na eni strani ploske, na drugi pa sestavljene iz trikotnih prizem. Ime tem šipam je luxfer-prizme. V naših navadnih šipah, ki so obojestransko paralelno ploske, se svetlobni žarek vsled večje jedrčnosti stekla le nekoliko odmakne od svoje smeri in zavzame, ko pride iz stekla zopet v zrak, svojo prvotno smer. Vsled tega tudi opazuješ, da je vsaka soba le v okolici okna prav dobro razsvetljena, v večji oddaljenosti od okna pa pride le tako malo svetlobe v sobo, da je včasih že težko pisati ali čitati.

Pri Ewenovih šipah pa se zlomi žarek tako močno na notranjih strani, kjer so omenjene prizme, da razsvetljujejo sobo v celi globočini. Po raznovrstni sestavi teh prizem je omogočeno na ta način vsako sobo popolnoma enakomerno razsvetliti. Zastopstvo Ewena na Nemškem, „luxfer-prismen sindikat“ v Berlinu, ima lokal, ki meri 17 metrov v globočini od okna. Ako je okno, ki razsvetljuje ta prostor, opremljeno z navadnimi šipami, vlada na nasprotnem koncu od okna popolna tema. Ako pa opremiš isto okno z Ewenovimi šipami, je na istem koncu tako dobro razsvetljeno, da zamoreš z lahkoto čitati in pisati. Ta iznajdba je za izkoriščanje temnih, tudi podzemeljskih prostorov, kleti, skladišč itd. velikega pomena in so Ewenove šipe že silno razširjene po velikih mestih, čeravno so danes vsled patenta še dosti drage.

Camille Flammarion, znani francoski astronom (rojen l. 1842), je proslavil v Parizu dne 22. oktobra t. l. z veliko slavnostjo slavnega fizika, sorojaka Jeana Foucaulta (1819—1868). Foucault je l. 1851 v pariškem Pantheonu napravil svoj svetovnoznani eksperiment z nihalom v dokaz, da se vrti zemlja krog svoje osi. Na 67 metrov dolgo žico je Foucault pripel težko kroglo, ki je imela na spodnjem koncu šilo, s kojim je zarisavala pri nihanju svojo pot v peščeno plast na široki mizi. — Nihalo ima namreč lastnost, da niha vsled lastne teže le v eni ploskvi, ako ga ne spravi tuja sila v drugo smer. Ker se pa zemlja suče krog svoje osi, se suče ž njo tudi miza, na katero zarisava nihalo svoja pota. Če si tedaj misliš tako nihalo na severnem tečaju nihati 24 ur, se je zemlja zasukala ravno enkrat krog sebe in nihalo, ki je vedno v absolutno isti smeri nihalo, ti je zarisalo na mizi radialne črte v celem krogu. V Parizu, kakor v vsakem drugem kraju, ki ni na tečaju naše zemlje, zariše nihalo radialne črte le enega dela celega kroga. — Ta poskus je tedaj Flammarion letos ponovil v navzočnosti dostojanstvenikov in mnovega občinstva in ž njim, kakor tudi s historičnim govorom proslavil petdesetletnico epohalnega Foucaultovega eksperimenta.

J. F.

RAZNOTEROSTI.

Jan Hus — vseučiliški rektor. V jeseni leta 1902 je poteklo 500 let, odkar je bil veliki kostniški mučenik izvoljen rektorjem staroslavnega praškega vseučilišča. V to svrhu je češko vseučilišče priredilo tiho, a dostojno slavnost. Dne 21. oktobra je bila v Klementinu v sijajno okrašeni avli ob nebrojni udeležbi češkega razumništva slavnostna seja. Slavnost se je začela s koralom, ki ga je zapelo akademsko pevsko društvo. Nato je udeležence pozdravil vseučiliški rektor, dr. Horbaczewski, za njim pa je govoril dvorni svetnik, prof. dr. Gebauer slavnostni govor, ki je v njem z izbranimi besedami opisal neprecenljivo važnost Husa za češko slovstvo. „Najiminenitnejših zaslug“, tako je dejal, „si je Hus pridobil s tem, da je utrdil češko pravopisje.“ Njegovi spisi so vzor jezikovne pravilnosti. Husovi spisi so predvsem vzgojevalno-verskega značaja ter so velepomemben člen v zgodovini češkega slovstva. Hus se ni nikdar oddaljil od temeljev krščanske vere, kakor mu drzno očitajo njegovi črtilci. Hus je bil čist značaj brez najmanjšega madeža, ki je opravičeno bičal in žigosal mehkužno in nasladno življenje tedanjih duhovnikov. S to svojo brezobzirnostjo si je pač nakopal najhujšo mržnjo napadenih, radi česar je tudi izdahnul svojo blago, čisto dušo na grmadi. A vzlic temu je moralna zmaga na Husovi strani. V teoriji se ni nihče izmed kardi-

nalov in bogoslovcev, zbranih na kostniškem cerkvenem zboru, drznil izpodbiti njegovih plemenitih, na Kristusovih naukih temelječih nazorov, v praksi pa se je itak takoj po njegovi smrti izvršilo vsaj deloma izboljšanje cerkvene discipline, ki jo je zahteval in nameraval.“ Tako dr. Gebauer. Po slavnostnem govoru je še zapel pevski zbor „koral češkega naroda“, in s tem je končala velepomembna petstoletnica. Hus dobi kmalu svoj spomenik.

Z.

Jan Lier. Pred kakimi 30 leti so se pojavili po čeških listih prvi Lierovi spisi in takoj so vzbudili vsled svoje mične izvirnosti, opiljene, dovršene oblike, vsled bistrega opazovanja sočasnega življenja, iz katerega je zajemal dotlej neznani pisatelj, literarno pozornost češkega čitateljstva, kateremu so se tudi takoj omilili. V začetku svojega slovstvenega delovanja je bil Lier član takoimenovanega lumirovskega ozvezdja, v katerem so najznačilnejše fiziognomije Vrchlický, Zeyer, Herites, Arbes in Mokry. Lierova posebnost so povesti iz železniškega ozračja, ki so Lierovo ime vvrstile med imena najbolj iskanih in najbolj čitanih čeških pisateljev. Lier je bil jako plodovit pisatelj in nekatere izmed njegovih romanov, n. pr. „Vojtěcha Rývy nastupce“, „Narcis“, potem noveli „Vyvolený a povolany“ ter „Píseň miru“ je odlikovala s častno nagrado akademija znanosti cesarja Franca Jožefa. „Lumír“ je znan leposloven list zlasti za mlade pisatelje. Ali Lier je sodeloval tudi v drugih smereh ter slovi osobito radi svojih znanstvenih ocen; njegove sodbe o čeških razstavah, ki jih je pisal v razne dnevnike, so bile merodajne in uvaževane. A tudi dramatična književnost češka zahvaljuje ga za nekaj dobrih iger, vsled česar je postal dramaturg „Nár. divadla“. V polni moški moči je praznoval Lier dne 27. oktobra petdesetletnico svojega rojstva, a češko slovstvo se nadeja, da iz zrele in obile letine čvrstega duha prinese Lier v drugem petdesetletju svojega življenja še mnogo dobrega v čast toli mu dragega, a tudi hvaležnega češkega naroda.

„Dílo“, novi ilustrovani češki list, ki ga od 1. novembra t. l. izdaja „Jednota výtvarných umělců v Praze“, je bilo sprejeto z živim zanimanjem pri češkem občinstvu. Glavni sodelavci novega podjetja so Klusaček, Rašek in Klenka. Ti vedó prav dobro, da so se po večletnem uspešnem delovanju znanstveno-umetniških listov „Manes“, „Volné Směry“ in drugih velikih umetniških publikacij zvišale zahteve češkega občinstva. List izhaja vsak mesec in sicer v poljubnih štirih mesecih na šestih, v ostalih pa na eni pol. Upravištvu „Díla“ je poverjeno znanemu založništvu umetnin B. Kočija v Pragi, Františkovo nábrží. Plodoviti češki narod je obogatel za nov krasen list, ki bo tem lepši, ker imajo Čehi dovelj lastnih spretnih ilustratorjev in slikarjev-umetnikov evropskega ugleda, kakoršni so n. pr. Józsa Uprka, Schwaiger, Slaviček, Kupka, M. Aleš, Hudeček, Mucha, Švabinsky, Jan Preisler, K. Spillar, Šaloun, Bilek, M. Jiránek i. dr.

„Dramatická Matice.“ Češko namestništvo je dovolilo društvu, ki bo glasom svojih pravil pospeševalo dramsko književnost češko ter delalo v obče za povzdigo gledališča. Svoj smoter hoče društvo doseči: 1. z izdajanjem, naročanjem in razširjanjem dramskih spisov; 2. delilo bo nagrade ter ustanove za proučevanje dramske umetnosti izven Češkega; 3. z javnimi predavanji iz stroke dramske umetnosti in književnosti.

Z.

„Hadži Murat.“ Poslednji roman grofa L. N. Tolstega ima naslov „Hadži Murat“. Dejanje se vrši v Kavkazu. V tisku pa izide bajé šele po smrti pisatelja.

Grofica Praskovija Sergejevna Uvarova. Ime te Slovanke ni znano le v Rusiji, marveč se sliši tudi preko meje v prvih učenjaških krogih. Rojena je bila leta 1840 in

* Pri Slovencih, žalibog, se še doslej ni porodil Hus, da končno utrdi in uveljavi enotno pravopisje.

je hči kneza Ščerbatova. Z devetnajstimi leti se je omožila z grofom Uvarovom, ki je bil takrat deželni šolski nadzornik, a bil znan tudi kot izvrsten arheolog. Mlada žena se je lotila takoj z največjim zanimanjem arheologije, prebila sta s soprogom dve leti v Italiji, kjer sta tudi skupno delala. V domovino prišedši, sta ustanovila na svojih posestvih šole, katerim je bila grofica Uvarova nadzornica. L. 1864 je ustanovila neumorno delavna zakonska dvojica arheološko družbo v Moskvi in grof Uvarov je bil izvoljen predsednikom. Vsega znanstvenega delovanja in vseh potovanj grofa Uvarova se je udeleževala vedno tudi njegova žena; za časov kongresov je vodila vsa dopisovanja ter je prirejala razstave. Njena zasluga je bila tudi, da je prepovedala ruska vlada leta 1866 izvažati zbirke domačih starinskih umotvorov v inozemstvo. Po smrti svojega moža je bila izvoljena grofica enoglasno na njegovo mesto. Raziskavanju Kavkaza je posvetila grofica Uvarova mnogo časa in študij. Prepotovala je dvakrat, deloma na konju, deloma peš, tudi najzapuščenejše in najnepristopnejše špilje, in obelodanila potem mnogo svojih strokovnjaških znanstvenih spisov, tičočih se Kavkaza in starinoslovstva sploh. Peterburška akademija znanosti jej je izrazila svoje priznanje s tem, da jo je imenovala leta 1895 svojim častnim članom. Tudi kongresu arheologov, ki se je vršil nedavno v Harkovu, je predsedovala grofica Uvarova, ki je pač najznamenitejša učenjakinja moderne dobe. M.

Nemški pesnik o bodočnosti Slovanov. Med najboljše pripovedne pesmi nemškega slovstva prištevajo Nemci v novejšem času objavljeni ep „Die Verbannten“ Maksa Haushoferja. Leta 1890 v Lipsiji tiskani spev je delo resnega moža — pesnik je profesor statistike v Monakovem — polno velikih idej, prekrasnega, plastičnega sloga in jezika, ki kaže iz realne sedanjosti v daljnjo preteklost in neznano prihodnost kulturnih narodov. Zastopnice bajeslovja posameznih plemen vodijo junaka pesmi, zdravnika Walterja Branda, v fantastičnih izpremenjavah in ponočnih izletih skozi svetovno zgodovino in kulturo ter jo opisujejo v krasnih slikah.

Za nas Slovane je posebno zanimiv oddelek epa pod zaglavjem „Rusalka“, ki s to zastopnico slovanskega bajeslovja pelje junaka, izpremenjenega v netopirja, ponoči v slovanska ozemlja.

V tem poletu privede ga najprej nad „Češki les“ in v mesečini kazoč nanj, govori Rusalka:

„Hörst du? Da drunten rauscht der Böhmerwald.
Noch liegt in stillverschläffner Ruh'
Die Welt des Slavenvolks! Wenn sie erwacht,
Dann, alterndes Europa, gute Nacht!“

In dalje poletita na stolp stolice sv. Vida v Pragi, kjer se razgrne „v stari kraljevski krasoti pred Walterjevimi očmi stostolpa Praga“. Tu pripoveduje Rusalka pet krasnih bajk o tem zgodovinskoimenitnem stolpu in nato nadaljujeta svojo pot preko „... getreideschweren, gewellten Ebenen von Mähren“.

Šele v Belemgradu se ustavita in tu opisuje Rusalka obsežnost slovanskih zemelj tako-le:

„Es reicht vom Weissen Meer nach Samarkand,
Vom Böhmerwald bis zum Amurstrand;
Und weiter, immer weiter soll es reichen!
Die Völker sollen vor dem meinen weichen,
Bis das atlantische Meer zuletzt
Den Uns'ren eine Grenze setzt!
Doch vorher übersteigen wir
Des Hindukuschgebirgs vereisten Dom
Und rasten nicht, bis sein getreues Thier
Der Steppenreiter trinkt im Gangesstrom!“

Nemec Walter Brand se tem besedam posmehuje, toda Rusalka ga zavrne:

„Du lächelst? Lächle Du nur! Deine (deutsche)
Rasse

Zerfliegt wie Spreu noch vor dem Hasse
Des grossen Slavenvolks! Meinst Du, nur
Europa sei die Zukunft der Kultur?
Wie alt seid ihr! Wie alt und wie gebrechlich!
Von lauter Bildung und Gesittung schwächlich!
Ihr seid verwest, seid mürb und morsch
geworden,

Wenn fern im Osten und im Norden
Ein Boden, reich und unentweht,
Millionen tapfrer Krieger speit,
Die, eine Welterstürmerschar
In's Feuer gehn für Gott und für den Car! —“

Pot ju vodi dalje proti jugu in prideta nad „Kosovo polje“, napojeno s krvjo srbskih borcev, padlih za krst častni in svobodo zlato.

„Das ist auch so ein Stück Vergangenheit,
Das in die Zukunft laut um Rache schreit.
Was dort noch schläft als schwarze Saaten,
Ist nichts als Rache für vergang'ne Thaten;
Nur wann und wo die Saat zur Ernte reift:
Das ist das Räthsel, das man nie begreift.“

Daleč proč odletita in v temni daljavi se jima prikaže „ein Riesengrenzstein slavischer Nation, das Rilo-Dagh-Gebirge“ in v globokem kotlu zazreta črno, nepremakljivo vodovje. In ob teh mrtvih vodah se začno zbirati pošastne prikazni, napolnake in na mršavih konjih, z vrčnimi očmi in z suhljatimi lici, slabo odete s surovimi živalskimi kožami, držoč v rokah sulice in pušice. Rusalka razlaga:

... „Diese sind die Ahnen
Des Slavenvolkes, die mit ihren Fahnen,
Mit ihren Götzen und mit Weib und Kind
Einst von der Wolga hergekommen sind,
Und noch viel weiter, wo der Steppenwind
Vom Irtsch und vom Aralsee herfegt,
Und auf den Flügeln kalten Schneetod trägt.“

V maščevalnosti se zbirajo te duše starih Slovanov, ki so nekdanj padli ali v bojih ali pred oltarji bogov ali v tropih pod zatiralčevo roko. — Vrsti se truma za trumo:

„Da siehst Du Skythenschwärme und Sarmaten,
Alanen, Serben, Wenden und Croaten
Das sind die vielen Tausende von Todten,
Die einst gekämpft mit Hunnen und mit
Gothen.“

Tudi krdelo lepih mladih žensk se prikaže. Vse so nališpane z zlatom, toda njihova telesa so razparana, krvava. To so žene mogočnega kneza iz slovanskih step, kateremu so ob njegovi smrti žrtvovali žene na grozovit način in njihova trupla pahnili za mrtvim knezom v grob. — Na pozlačenem vozu se pripelje nato kraljica Sarmatov, iskri belci vlečejo voz in Rusalka pripoveduje njeno tragično usodo. V blazni zaljubljenosti izdala je svoj rod, ki pa se je kruto maščeval nad nesrečno kraljico. — In ni še konec neizštetih trum in krdel, na tisoče jih prihaja, vsi ti so bili bojevniki proti mogočnim Mongolom; dalje Srbi in Bulgari, „die Sultan Murad's kühnste Gegner waren“. Junak za junakom se vrsti, junaki, o katerih pojo neštevilne slovanske narodne pesmi, stopajo ponosno kot nekdanj iz prostih lesov v boj

za zlato svobodo. — A tudi carja Ivana Groznega ne manjka v tej množici, zasledovan in mučen od osvetoželjnih duš njegovih krvavih žrtev, katerih število se vsako leto pomnožuje.

Nemo ogleduje Walter Brand te prikazni, te množice s krvavimi in obžganimi obrazi, ter poprašuje po bodoči osodi teh ljudi. Rusalka mu odgovarja:

„Ich denke sie dereinst zu brauchen,
Wenn sich an einem grossen Tag
Des Slavenvolks Geschick erfüllen mag!
Dann sollen sie gleich Geisterwölfen
Mir und den Meinen kämpfen helfen!“

Prekрасno završuje te vizije Rusalka s preroškimi besedami na vprašanje Branda, kakšen konec bo temu boju. — Dvigneta se visoko v zrak ter se ustavi še nad Bosporom in nad morjem hiš Štambula.

„Ja!“ fuhr sie fort und lachte stolz hinüber —
 „Dem Slavenvolk gehören jene Küsten!
 Dort winkt ein heilig Ziel! Und wenn wir über
 Den Leichnam von Europa schreiten müßten,
 Wenn eher Blut und Brand das Meer verfärbten:
 Wir werden dennoch dies Byzanz ererben!
 Und wenn es zitternd uns zu Füßen
 liegt,
 Dann ist mit ihm der Westen auch
 besiegt!“

Hugon T.

Heinejeva bolezen in smrt. Gotovo bo mnoge Heinejeve ljubitelje zanimal rezultat najnovejših preiskavanj pesnikove bolezni, ki se je tako često, hote in nehotе, tolmačila krivo. Navadno so sodili, da je bila Heinejeva bolezen posledica nenravnega življenja, in hoteli so s tem zmanjšati celo vrednost njegovih del. Četudi je to slabo orožje, vendar so se ga oprijeli mnogi pesnikovih neprijateljev že za njegovega življenja, da tako zmanjšajo spoštovanje in ljubezen, ki si jo je Heine pridobil pri mnogih.

Vkljub temu pa so se našli ljudje, ki niso verjeli tega tolmačenja njegove bolezni. Med temi je v prvi vrsti dr. S. Rahmer, ki je izdal kritično študijo, v kateri pobija to mnenje. A ne samo, da pobije take trditve, temveč da tudi kaže, v kako ozki zvezi so njegova dela in bolezni, ki ga je mučila neprestano nad polovico življenja.

Sledovi Heinejeve bolezni se nahajajo že v najzgodnejši dobi. Bil je še dete, ko se je pri njem pokazala velika nervoznost. Prenašati ni mogel hrupa, malo glasnejšega razgovora in niti igranja na klavirju. Petje ga je dražilo. Poleg tega se je pojavilo v njem že zgodaj nagnjenje za težko, mračno sanjarjenje. Tako je čutil, kakor da ga nekaj magnetskega vleče k nečakinja nekega krvnika, ki mu je v svoji neprijazni in strašni hiši pripovedovala čudne pravljice o duhovih in pela mrtvaške pesmi. V dvanajstem letu se je strastno zaljubil v mramornat kip Venerin, ki se je nahajal na zapuščenem vrtu. Neke noči se ni mogel premagati in pritihtopil se je h kameniti boginji, kjer je, obvladan od deške strasti, začel poljubljati hladne ustnice s tako strastjo kakor nikdar pozneje.

Glavobolje, ki ga je napadalo v devetnajstem letu, je postajalo vedno močnejše ter ga ni včasih zapuščalo po cele tedne, a popolnoma se ga ni iznebil do zadnjega diha. Ko je bil še dijak, so ga mnogi smatrali vsled njegovih večnih tožb o boleznih za hipohondra, a kmalu so se prepričali, da ni pretiraval. V dvaintridesetem letu mu je začela umirati leva roka, najprej prsti, a potem polagoma vedno dalje.

Heine piše: „Leva roka mi mršavi od dne do dne vedno hujše, umira mi kar vidoma.“ Potem se je pokazala bolezen na očeh kot posledica kratkovidnosti, radi katere je že nekdanj trpel; bal se je, da oslepi popolnoma. To pot je srečno ozdravel, a čez dve leti se mu je bolezen ponovila. Nekaj časa ni skoro nič videl, punčica desnega očesa mu je postala tako velika kot cela šarenica.

V petinštiridesetem letu so mu začele umirati vejice; a nekaj pozneje piše iz Mont Morencija: „Že štirinajst dni so mi tudi noge paralizirane, ter se ne morem nikamor ganiti, tudi po sobi hodim komaj par korakov.“

Skoro v isti dobi je bolnika napadla zlatenica, sušil se je po vsem telesu, in krč se je pojavljal v vedno močnejši obliki. Bolezen, ki ga je v začetku mučila samo po udih, se je začela pomikati tudi k srednjemu in gorenjemu delu telesa in h glavi. A vendar je bil Heine ves ta čas duševno popolnoma zdrav in je točno opazoval razvoj bolezni. Samo divja fantazija novelista Poea je bila zmožna izmisliti si takšne muke, kakor jih je pretrpel veliki bolnik.

„Že deset dni živim tukaj v selu beden in nesrečen bolj kakor kdaj. Moja bolezen se je poslabšala na strašen način. Že osem dni sem tako pohabljen, da morem samo še sedeti v postelji ali na naslonjaču, (pozneje ni mogel več niti s postelje, ter so se mu rane od osemletnega ležanja odprle po vsem telesu). Moje noge so kot iz volne ter me morajo prenašati kot otroka. Najstrašnejši krči! Tudi desna roka mi začenja umirati, in sam Bog ve, kako bom pisal. Diktiranje mi povzroča muke, ker so mi zgnjile čeljusti. Bolezen v očeh se mi zdaj dozdeva neznatna napram ostalim bolečinam. Jaz sem beden, umirajoč človek.“

Tako je pisal v pismu svojemu prijatelju. Postajalo mu je vedno hujše. Krči, bolečine v glavi, v hrbtenici so ga primorale, da je jemal morfij. Toda kmalu se je to sredstvo pokazalo brezuspešnim, dasi ga je jemal nad navadno mero. Ali vkljub tem mukam je v tej dobi mnogo delal. V dolgih nočeh brez spanja je zložil mnogo svojih najlepših pesmi; le pisanje mu je povzročalo mnogo truda. Kentberneyu je pisal: „— Da moja naklonjenost napram Vam ni oslabela, naj Vam bo dokaz to, ker Vam pišem, dasi mi to dela nezrekljive muke, ker moram pri pisavi primakniti nos tik zraven papirja, a istočasno z levo roko odpirati vejice edinega, še napol rabljivega očesa.“

Kakih štirinajst dni pred smrtjo ga je posetila gospa Joubert. Skozi odprta vrata je opazila, da leži Heine na naslonjaču, medtem ko mu služabnica rahlja posteljo. Nato ga je vzela na roke in prenesla v posteljo. „Njegovo telo“ — pravi ona — „je bilo slično telesu desetletnega dečka; noge so mu visele brez moči navzdol, obračajoč se na vse strani, tako da je peta bila obrnjena naprej, a prsti nazaj. Bil je to grozen pogled.“

Pred smrtjo ga je začel še silovito napadati kašelj, ter je moral izmetati iz sebe vse, kar je povžil. Morfij mu je pokvaril že tako slabi želodec. Med takim napadom je tudi umrl. (17. febr. 1856.)

Rahmer pravi v svoji študiji, da je Heine svojo bolezen ali podedoval od očeta, ki je tudi umrl vsled živčne bolezni, ali kakor nekateri pravijo, v blaznosti, ali da se je rodil, obtežen z vsemi kalmi, brez katerih bi se bolezen ne bila pojavila.

Da se Heinejeva bolezen ne more smatrati dokazom za njegovo razuzdano življenje, more služiti tudi to, da kot mladenič ni ljubil pijače. Nikdo ga ni videl pijanega, ker piva in raznih likerjev ni mogel prenašati; tudi vino je pil v mali meri iz strahu, da bi ga ne bolela glava.

Ne mislim reči, da je bil Heine svetnik, in da so vsa njegova dela plodovi same fantazije, ali po svojem življenju ne zasluži, da ga smatrajo strašilom, ker je gotovo mnogo resnice v besedah, ki jih je izrekel pred smrtjo: „Verujte mi, da sem živel moralnejše od mnogih drugih, ki mi ne prestando očitajo nemoralnost. Nikdar nisem zapeljal devojke, niti pregovoril žene k nezvestobi. Ali jih more to mnogo reči o sebi? Da, a vendar je tako. Jaz se na koncu nimam radi ničesar grajati. Nikdar nisem devojke zapeljal in je potem zapustil, nikdar nisem bil prvi ljubimec, niti poslednji.“

Četudi zveni to na prvi hip malo farizejski, vendar je resnica, da more le malokdo o sebi reči tako, ne da bi se lagal — —.

C. Golar

NAŠE SLIKE.

Ivana Kobilčeva: **Na vrtu** (umetniška priloga v barvotisku). Naša slikarica, gđc. Ivana Kobilčeva živi že več let v Sarajevu ter dovrši v kratkem veliko alegorično sliko za mestno dvorano. Za „Slovana“ je dala na razpolago več svojih najboljših del. „Na vrtu“, sredi cvetja in zelenja sedi mlada dama in spleta venec. Sosedovi otroci so ji nanosili cvetlice in ji pomagajo pri delu. — H. Vosberg: **Zapuščena** (umetniška priloga v barvotisku). V čolnu na jezeru pričakuje zapuščeno dekle svojega nevernega ljubimca, ob čolnu šumljajo valovi, nad njo pa plava mirni ščip. — Hans Makart: **Rafael in Albrecht Dürer**. Obe sliki velikega

avstrijskega mojstra sta v stolbišču dvornega umetniško-zgodovinskega muzeja na Dunaju ter označujeta umetnost slikarjev Rafaela in Dürerja. Slika **Julija Kapuleti** kaže motiv iz Shakespearove žaloigre „Romeo in Julija“. — Klement Crnčić: **V nedeljo jutro**. Najodličnejši hrvatski pokrajinski slikar je Crnčić. Naša slika, ki kaže prizor pred cerkvijo v Kraljevicu, je bila odlikovana z zlato kolajno in že večkrat razstavljena. — Bela Čikoš: **Antonij nad Cezarjevim truplom**. Profesor Čikoš, Qsečan, večkrat odlikovani hrvatski umetnik, živi sedaj v Zagrebu. Naslikal je mnogo del mytološke in religiozne vsebine ter pokrajine iz Like in Primorja. Naša slika kaže zarotnika Antonija ob truplu umorjenega tekmeca imperatorja Cezarja. (Naslov pod sliko je napačen.) — Robert Auer: **Svečan dan**. Slikar, Zagrebčan, se je nedavno izselil s svojo družino v Ameriko. „Svečan dan“ je bil razstavljen v Kodanju, Pešti in Zagrebu. Slika kaže devo, ki venča soho slavnega pradedu ob stoletnici njegovega rojstva. — Ivan Repič: **„Adam, kje si?“** (Skupina kipov.) Motiv iz sv. pisma. Original skupine je bil razstavljen na I. slovenski umetniški razstavi v Ljubljani. — Marija Konopnicka. Petindvajsetletnico literarnega delovanja največje slovanske pesnikinje in pisateljice, Poljakinje, so proslavljali te dni vsi slovanski narodi. Slovenci in Slovenke jo proslavljajo dne 7. decembra t. l. v „Narodnem domu“ v Ljubljani. — Pavel Thumann: **Umetnost in ljubezen**. Grski slikar poslikava lep ilnat vrč, kramljaje s svojim dekletom.

PAVEL THUMANN:
UMETMOST IN LJUBEZEN.

Stanje hranilnih vlog: } Rezervni zaklad:
16 milijonov kron. } nad 370.000 kron.

Mestna hranilnica ljubljanska na Mestnem trgu zraven rotovža

sprejema hranilne vloge vsak delavnik od 8. do 12. ure dopoldne in jih obrestuje po 4⁰/₁₀₀ ter pripisuje nevzdignjene obresti vsacega pol leta h kapitalu. Rentni davek od vložnih obresti plačuje hranilnica iz svojega, ne da bi ga zaračunila vlagateljem.

Za varnost vlog jamči poleg lastnega rezervnega zaklada mestna občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in vso svojo davčno močjo. Da je varnost vlog popolna, svedoči zlasti to, da vlagajo v to hranilnico tudi sodišča denar maloletnih otrok in varovancev.

Denarne vloge se sprejemajo tudi po pošti in potom c. kr. poštne hranilnice.

Posoja se na zemljišča po 4³/₄⁰/₁₀₀ na leto. Z obrestmi vred pa plača vsak dolžnik toliko na kapital, da znašajo obresti in to odplačilo ravno 5⁰/₁₀₀ izposojenega kapitala. Na ta način se ves dolg odplača v 62 in pol leta. Ako pa želi dolžnik poplačati dolg z obrestmi vred na primer v 33 letih, tedaj mora plačevati na leto 6⁰/₁₀₀ izposojenega kapitala.

Posoja se tudi na menice in vrednostne papirje.

Za Miklavža
! za Božič !

Priporočam p. n. čast. gosp. trgovcem in sl. občinstvu svojo največjo in najcenejšo zbirko sladčičarskih izdelkov.

Vsakovrstne času primerne predmete, kakor:
okraske za božična drevesca, fine bonbone,
čokolado, pecivo itd.

Vse v izborni kakovosti ter po kolikor mogoče nizki ceni.

Privatna naročila izvršujem točno ter le proti poštnem povzetju.

Josipina Schumi
tovarna kanditov in sladčic v Ljubljani.

Tiskarna knjig in umetnin
DRAGOTIN HRIBAR

v Ljubljani

priporoča se slavnim
uradom, odborom in zasto-
pom, gospodom založnikom, trgovcem in slavnemu občinstvu sploh
za izvršitev vsakoršnih, bodisi enostavnih, kakor tudi najfinejših
moderno opremljenih tiskovin.

Knjigoveznica.

Postrežba točna, cene zmerne!

I. kranjska tvornica pletenin in tkanin
DRAGOTIN HRIBAR
v Ljubljani

priporoča cenjenim gg. trgovcem in kramarjem v mestu in na deželi svoje
izdelke, kakor: nogavice, rokavice, gorenjske jopiče, gamašne, otročja
oblačilca, telovnike za gospode in lovske telovnike itd., itd.

Blago najboljše kakovosti, cene nizke, postrežba točna.

Slavnemu občinstvu v Ljubljani pa najuljudneje priporo-
čam v nakupovanje omenjenih predmetov svojo
tovarniško zalogo v Šelenburgovih ulicah št. 13.

Kdor kupi enkrat ostane gotovo zvest
naročnik mojih izdelkov.

Naročnina „Slovana“ znaša na leto 12 K, na pol leta 6 K, na četrto leta 3 K.
Posamezni zvezki po 1 K 20 h. Dijakom je naročnina znižana na 10 K letno.
Cena inseratom: Dvostopna petit-vrsta 30 h za enkratni natis; za večkrat po
dogovoru.

Lastnina in tisk D. Hribarja v Ljubljani. — Odgovorni urednik Anton Gregorec v Ljubljani.